

Ord och sakrament

Föredrag maj 1993 hos Mariadöttrarna i Vadstena (innan de ännu flyttat till Omberg)
Biskop Anders Arborelius ocd (före biskopsvigningen)
(Föredragen är nedskrivna efter bandinspelning)

Föredrag I

Kom, Helige Ande, och gör Guds hela mysterium levande och verksamt i vårt hjärta.

Bland det värsta som kan hända en människa är att inte ha ett språk, att inte kunna uttrycka sig, att inte kunna uttala vem man är och vad man vill. Ibland kan det anta extrema former. Men det finns också tillfällen när vi är stumma, ordlösa. Missförstånd kan uppstå av små och ibland löjliga anledningar. Vi är helt beroende av språket.

Den tyske filosofen Heidegger (1889-1976) säger: „*Die Sprache spricht*“ (språket talar). Att kunna uttala, uttrycka, förmedla det inre, det verkliga är så naturligt för oss, att vi ibland inte riktigt tänker på vad det kan innebära. Det är inte bara orden som förmedlar det inre. Det är också tecken, toner, rytmer, gester, bilder och handlingar. Till och med frånvaron av ord uttrycker något väsentligt.

”Ordet är människan själv”, säger Romano Guardini (1885-1968), ”hennes finaste, mest rörliga utgestaltning. Därför har det också en sådan makt.” Ordet har makt på gott och ont. Så är det i vår mänskliga värld. Även det bästa och finaste kan missbrukas och gå snett. Ett förflutet ord kan bli som en pil i vårt hjärta. Tungan som är skapad till att lovsjunga kan också genom arvsynden vändas till motsatsen. Därför skriver Jakob, som så mycket betonar handlingen, ett helt kapitel om hur illa det kan gå med tungan. Språket är något som existerar, som vi lever i och som vi lever av.

Vi får inte glömma att det muntliga språket kommer först, även om det i vår kultur kanske är lite annorlunda än i den ursprungliga, bibliska kulturen. Men det är som Pius XI (1857-1939) sade: ”I andlig bemärkelse är vi alla semiter”. Det muntliga ordet går alltid före det nedskrivna, även om det latinska ordspråket säger: ”*Verba volant, littera scripta manet*” (”Orden förflyger, det skrivna ordet består”). Vi tillhör egentligen den bibliska, semitiska kulturen, även om vi inte är ett nomadfolk och fastän det finns utflyttnings- och tätortsomvandling. Vi är ändå ett pilgrimsfolk, ett vandringsfolk.

Det muntliga ordet betyder mer än vi anar. Våra bibliotek och små boklådor betyder mycket men inte allt. Det muntliga ordet, det talade ordet, tecknet, gesten, tystnaden och handlingen har ändå en viss företrädesrätt. Vi tror som kristna att språket, ordet, som vi har här på jorden, stammar från Gud själv. Vi är Guds avbild i allting. Också språket måste finnas i sin urbild i Gud själv.

När Gud anpassar sig till oss människor genom att bli människa, uttrycker han sitt inre, oskapade, eviga väsen. Han talar på varje språk, men han talar med sitt gudomliga språk. Ordet, bokstaven, tonen, tecknet, kroppen, tystnaden, ja, allt mänskligt material kan uttrycka

något om vem Gud är. Så fortsätter det att vara i hela inkarnationens frälsningsordning. Evangeliet är det glada budskapet. Påven Johannes Paulus II (1920-2005) sammanfattade Evangeliet på följande sätt: ”Vi får aldrig glömma - och det är ju Evangeliets centrala budskap - att Jesus talar till oss genom varje medmänniska.”

Gud kan tala till oss genom varje människa, god som ond, eller, vilket ibland är svårare för oss att tro, genom halvgoda, halvdana, medelmåttiga människor som de flesta av oss är. Vi får aldrig glömma att språket möter oss i så många fasetter och accenter. Vi får aldrig utesluta något från Guds sätt att tala, vilket är ensidighetens eviga frestelse. Man talar då om ord eller sakrament, så som det ibland sker under religionsstridigheternas sekel. Man talar om muntligt eller skriftligt, ord eller tystnad, tro eller gärning, Gud eller människa. Att tala om ordet eller något annat är alltid lite farligt, eftersom det kan begränsa något av Guds inflytande och närvaro i vårt liv.

När Gud har blivit människa, betyder det att han i fortsättningen talar till oss på ett mänskligt sätt. Inkarnationen är den stadiga grundval och klippgrund där hela vårt liv vilar. Gud är inte längre något främmande för människan. Alltsedan han har blivit människa för att gudomliggöra oss kan han uttala och förmedla sig själv på ett mänskligt sätt, först och främst genom sin människoblivne Son. Detta uttalande fortsätter i Kyrkan och genom Kyrkan till hela världen. Vi får se det som en koncentrisk samling cirklar.

”När Gud blir människa lyfter han upp hela mänskligheten till sig”, säger Johannes av Korset (1542-1591). Men han gör det på ett speciellt sätt genom att bli människa i Jesus Kristus och genom att instifta Kyrkan. I Kyrkan finns det två förmedlande organ: i huvudsak ord och sakrament. Men nåden är så stark att den liksom sipprar ut. Gud har inte blivit människa och instiftat sin Kyrka för att utestänga utan för att sippra ut. Det är inte tal om exklusivitet utan om inklusivitet, även om det är något helt unikt att Gud har blivit människa och fortsätter att verka på detta gudomligt mänskliga sätt i Kyrkan genom ordet och sakramenten. Nåden sipprar ut och tränger ut.

Mitt i sin skapelse är Skaparen närvarande och verksam som dess frälsande hjärtpunkt. Här kan vi citera Birgitta Trotzig (1929-2011): ”Gud har stigit ner i köttet, en gång och för alltid. Sedan dess är hans närvaro hela skapelsens - och också hela materiens - hjärtpunkt. I kyrkans offerhandling är det under brödets och vinets gestalter hela skapelsen som återges till sin Skapare. I det eukaristiska mysteriet är det Gud, den inkarnerade, som återvänder för att ge sig själv till föda - för att allt djupare och mer inkarnera sig i sin skapelse. *'Christus amictus mundi'* – *'Ordet iklädd sin skapelse'*”.

Vi kan sammanfatta det unika som inkarnationen innebär genom att säga att Ordet har iklätt sig sin skapelse, eller för att uttrycka det på ett annat sätt: den inre dialogen med Gud flyttas ut. I evigheten är det Fadern och Sonen som lever i kärlekens dialogförhållande, i samspråk. Men när Gud blir människa flyttas dialogförhållandet utåt och ständigt ingjuts i världen som ett slags grundschema. I Ordet och sakramenten ser vi till vår förvåning att vi får svara Gud, av nåd naturligtvis. I eukaristin är det inte bara vi som mättas, utan det är vi som i Guds kraft återvänder till Gud.

Denna dialog mellan himmel och jord fortsätter att genljuda på otaliga sätt. Eftersom Gud har blivit själva skapelsens och materiens hjärtpunkt, fortsätter han ikläda sig sin skapelse, skulle vi kunna säga. Här kan vi verkligen tala om Guds kroppsspråk. När han blir människa, klär han på sig en kropp och genom den fortsätter han att ikläda sig allting. Något av detta

mysterium ser vi i mässan. Vi kan bara tänka på innebörden av att prästen klär på sig sin *amictus* (på svenska halslin). När prästen tar på sig de liturgiska kläderna är det Kristus som håller på att ikläda sig hela skapelsen. Kristus blir bröd. Han blir vin för oss. Och vi deltar i detta. Vi svarar.

Gud talar till oss, men vi svarar också. Vi glömmer ibland bort att Guds ord och sakrament väntar på svar. Inkarnationen är ingen slutpunkt. Gud är inte så intresserad av att bara höra sin egen röst, skulle vi kunna säga för att uttrycka det lite väl mänskligt. Gud vill att hela skapelsen skall vibrera av längtan efter att svara, att säga ja. Därför fortsätter Gud att liksom inkarnera sig mer och mer genom ord och sakrament i sin Kyrka och genom Kyrkan i världen.

Man talar i vår tid mycket om en inkarnatorisk spiritualitet, som innebär att Kyrkan är kallad att genomsyra, tränga in överallt, för att göra Gud närvarande, så att mer och mer av världens material blir omsytt för att passa för denna klädnad. Det tillhör det glada budskapet att egentligen allt kan användas. Den tyske teologen Möhler (1796-1838) talar om Kyrkan som ”*die andauernde Fleischwerdung*” (den ständigt pågående inkarnationen). Gud genomstrålar och genomtränger mer och mer av den jordiska verkligheten. Han ikläder sig den. Han använder sig av oss där vi lever, i den miljö där vi lever. Vi är menade att ikläda oss, genomsyra, uttrycka och uttala, vare sig det är i ord, tystnad, gärning eller svaghet.

Guds språk har oändligt många tonarter. Också ett stammande, stapplande, famlande kan uttrycka detta iklädande. I kyrkohistorien ser vi en rad misstag. I vårt eget liv ser vi något liknande. Men i Guds ljus kan också misslyckandet förvandlas till nåd. Som Kristi lemmar, som lemmar i kroppen deltar vi alla i detta stora verk. Men hur vet vi att Gud har kommit oss så nära? Jo, vi vet det genom Ordet, som talar, också när det är stumt och tyst. Ordet kan aldrig tiga. Det är levande och verksamt heter det i Hebreerbrevet (Hebr 4:12). Det talar också när det inte säger något, och det fortsätter att eka och genljuda i Kyrkan.

Hans Urs von Balthasar (1905-1988) säger: ”Origenes (185- 253/254) jämför Ordets inkarnation med ett ord som fixeras genom att bli nerskrivet, medan det intill dess inte var något påtagligt. Om alltså det inkarnerade Ordet blir ’sett och läst’ i dess kropp, är den bok som fastställer dess ord i sin tur en sannskyldig inkarnation.” Inkarnationen möter oss alltså i Guds ord, också som det är nedskrivet. Det möter oss i sakramenten. Ordet kan ses, läsas, höras och ätas. Genom att äta och dricka Ordet kan vi assimilera det och förvandlas av det. Genom att smaka Guds goda ord och insupa det med varje fiber av vårt väsen kan vi mer och mer förvandlas och bli likformade med Ordet. Inkarnationen uttalar och uttrycker Guds inre liv. Men det gör det på ett förunderligt sätt, för det sker just genom att Ordet gör sig helt utblottat och ordlöst.

En annan av kyrkofäderna, Melito av Sardes (död ca 180) säger: ”Han är lammet som blev dödat. Han är lammet utan röst.” Också den ordlösa, totala utblottelsen uttrycker något om Guds sanna väsen. Gud anpassar sig efter oss. Därför är det ingen tillfällighet att det just är Sonen som blir människa. Hans karaktär gör det lättare för oss att få en aning om Gud. Ändå önskar många att Fadern skulle ha inkarnerat sig. Speciellt när det rör lidandets mysterium frågar man ständigt varför Fadern tillåter lidandet, varför han inte gör slut på det och i stället kommer med makt och myndighet. Men Sonen kan bara tillåta. Vi kan även för de andras skull ställa frågan om lidandet.

Det är ingen tillfällighet att det just är Sonen, Lammet, Ordet som blir människa. Skulle Gud ha kommit med makt och myndighet, med buller och bång, som Fader skulle vi inte på

samma sätt ha kunnat öppna oss utifrån vår fattigdom som skapade varelser. Om Anden hade blivit människa, skulle vi helt enkelt inte ha begripit någonting, eftersom Anden är så dold och - som man ibland säger - inte har något eget ansikte. Det är detta Lamm utan röst, som ändå är själva Ordet, som öppnar Guds inre mysterium för oss, dialogen mellan himmel och jord.

Vi kan tycka att det är märkligt att Sonen öppnar mysteriet inte bara genom att tala utan också genom att vara tyst. Han är också det tysta Ordet, det nedtystade Ordet. Under viktiga tillfällen av sitt liv reagerade Jesus bara genom att vara tyst. Han svarade inte. Han är lammet som låter sig klippas och dödas. Han visar sin skönhet genom frånvaro av skönhet. Han visar sin makt genom förödmjukelse. Allt detta uppenbarar något av Guds innersta väsen. Vi kan ibland tycka att det vore lättare om Gud visade hela sin makt och strålande skönhet. Men han visar sin skönhet på ett fördolt, hemlighetsfullt sätt, i form av mysteriet.

Vi behöver mysteriet, hemligheten eller sakramentet - egentligen är det samma Ord - för att komma Gud nära. Han kan inte tala hela tiden. Han måste också vara tyst, liksom ha reträtt, för det är ofta i tystnaden som det egentliga sker. Orden uttalar, men de avskärmar också. Att så är fallet märker vi inte minst i språksvårigheter. Det egentliga kan inte alltid sägas i ord. Det kan missförstås och misstolkas. Det finns en hel variationsrikedom av uttrycksätt och däri ingår också det fördolda, det tystade, det utblottade, som också det går tillbaka på något i Guds inre dialog.

Vissa mystiker talar också om avståndet mellan Fadern och Sonen. Inga är så olika varandra som Fadern och Sonen, och inga är heller så lika. Till sin natur är de ett. Men personerna är så olika de bara kan vara. Det är just det som är förutsättning för kärlek. I arvsyndens rike vill vi att alla skall vara lika varandra. Vi skall tillhöra samma ras och tycka likadant. Vi skall alla dricka kaffe på morgonen. Men det är just variationen som gör livet värt att leva. Det tar dock tid innan vi upptäcker det. I olikheten finns det alltid en likhet.

Samma mysterium ser vi i Kyrkan i otaliga variationer. Vi måste anpassas och avpassas efter detta sätt. Vi behöver både ord och sakrament för att det trinitariska mysteriet, Guds inre verklighet, mer och mer skall genomsyra oss. Vi äter Kristi eukaristiska kropp för att bli Kristi mystiska kropp. I Kyrkan, som är Kristi mystiska kropp, är ord och sakrament helt inflätade i varandra. Det ena pekar på det andra. Det ena ger det andra. Det ena förmedlar det andra.

I förordet till mässans lektionarium heter det: ”Alla kristna har i dopet och konfirmationen i Anden blivit förkunnare av Guds ord och fått lyssnandets nådegåva. De skall därför åtminstone med vittnesbördet av sitt liv förkunna detta Guds ord i Kyrkan och i världen”. Det märkliga är att man sätter förkunnelsen framför lyssnandet. Rent instinktivt tror vi att vi först skall lyssna för att sedan förkunna. Men man betonar det sakramentala först.

I själva dopet och i konfirmationen har det hänt något verkligt. Här blir vi förkunnare, innan vi kan säga något. Bara genom att vara blir vi delaktiga av mysteriet. I dopet och konfirmationen sker en reell förändring. Den döpta och smorda människan är genom sin blotta existens tecken, förkunnare av Guds ord. Hon blir förkunnare inte så mycket genom vad hon säger, gör och hittar på utan just genom att vara. Denna nåd gör oss sedan i stånd att lyssna. Och lyssnandet gör oss i stånd att förkunna.

I dopet har Gud talat till oss. Han har talat på ett så handfast sätt att han blir närvarande i oss på ett speciellt sätt. I denna närvaros kraft kan vi svara. Det eviga Ordet har förenats med sin

brud, med Kyrkan, med dess lemmar på ett oupplösligt sätt. Dopet går ju inte bort. Det finns något kvar. När jag var i Belgien fanns det vissa människor som ville bli av med dopet och ville ha ett ”avdöpande”. Men det lyckas aldrig. Den sakramentala stämpeln finns kvar. Det ligger något av syndens tragik i att man håller på med ”avdöpandet” helt förgäves. Hur mycket man än försöker suddas ut avbilden, framträder den ännu tydligare.

Det är just i syndaren vi ser behovet av Gud. Det är en slags bakvänd dialog. Synden är ett medvetet nej till Gud. Det är faktiskt bara den troende människan som kan synda. Annars kan vi egentligen inte tala om synd. Synd är ett relationsbegrepp. Så länge det finns synd finns det hopp genom dialogen mellan syndaren och Gud. Genom föreningen med det eviga Ordet är dialogen i gång i Kyrkan på olika nivåer och i hela skapelsen. Synd är också en form av dialog. För att det skall vara synd fordras det enligt teologisk expertis en medvetenhet om att det man gör sker mot Gud. Att det är så brukar man lära dem som skall börja bikta sig, för de kan ibland bekänna allt annat än det de skall bekänna. Man berättar att de klassiska jesuiterna i Sverige körde ut dem som bekände sig vara egoistiska ur biktstolarna. De sade: ”Det är jag också. Det är vad du medvetet har gjort mot Gud du skall bekänna. Annars får du söka ett annat forum än den här biktstolen.” På ett bakvänt sätt uttrycker synden dialogen mellan himmel och jord, och faktiskt också den inomtrinitariska dialogen. Här har avståndet förvandlats till ett negativt avstånd.

Sonen får alltid vara med. Han har ett egenvärde eller, som man säger på tyska, *Eigenständigkeit*: han står på egna ben. Han har sitt vara i sig själv. Alla föräldrars frestelse är att vilja göra barnen till kopior av sig själva. De vet så väl hur barnen skall vara. Men här ligger det också något av arvsynd. Det tyder på kärlek att tillåta ett avstånd, att ha förtroende för att den andra kan stå på egna ben. Så är det också i ett äktenskap, en kommunitet och en församling. Det oändliga avståndet mellan Fadern och Sonen uttrycker något oerhört väsentligt om kärleken.

Men synden förvänder det positiva till något enbart negativt. Också närheten, likheten kan förvändas genom synden. Kärlek är inte att smälta ihop, att gå upp så mycket i varandra att man förlorar vad man själv är. Vi är inte menade att bli kopior av varandra. Den frestelsen finns i vår tid, då alla skall vara klädda likadant och uttrycka sig likadant. Man vill efterfölja en idol. Både alltför stort avstånd och alltför stor närhet är en frestelse och kan bli till synd. Språket kan också urarta och missbrukas. Allt kan missbrukas. Men det glada budskapet är att inte ens det missbrukade är något definitivt, eftersom Ordet har blivit kött och ett frälsande, räddande kött.

Kristus nöjer sig inte med en passiv närvaro utan han fortsätter att verka på ett levande sätt i sin kropp, i Kyrkan. ”Kristus dör för att Kyrkan skall bli till”, säger Augustinus (354-430). Han som har dött för oss fortsätter att leva och verka för oss i sin Kyrka, i oss. Han dör för att vi skall leva. Han är livets Ord. Han är det levande vattnet. När han blir bröd och kött, ord, vatten, ja till och med mjölk, ger han oss den rena, andliga mjölken, läser vi i 1 Pet 2:2. Teresa av Avila (1515-1592) instämmer. ”Ty från dessa gudomliga bröst, varur Gud ständigt tycks ge näring åt själen, strömmar strålar av mjölk till styrka för alla”.

Gud anpassar sig efter vårt behov av föda. Därför säger man ibland på skoj att kaffet är ett slags sakrament. Här är vi ekumeniska, även om man i Svenska kyrkan säger att det är det tredje sakramentet och i Katolska Kyrkan det åttonde sakramentet. Gud har en förmåga att anpassa sig efter oss. Han är själv verksam i sakramenten och står bakom dem. Han talar. Han förvandlar. Han vill träda i dialog med oss. Han vill lära oss sitt eget språk, ett språk som

omfattar hela tillvaron. Här ser vi att ord och sakrament går in i vartannat. ”Ordets liturgi är lika sakramental som sakramentet är ’evangeliskt’”, säger Alexander Schmemmann (1921-1983). ”Sakramenten är en Ordets uppenbarelse”. Här ser vi hur ord och sakrament går in i vartannat. Som vi redan påpekat, behöver vi dopet för att lyssna till Guds ord och omvänt. Gud ser till hela sammanhanget. För vissa människor är det ordet som går före. För andra är det sakramentet som går före. Men allt detta samverkar till en helhet. Därför brukar man tala om de båda borden, ordets och eukaristins dubbla bord. Det är ett bord där vi får nära oss med Guds ord och ett bord där vi får äta Kristi kropp.

Vi behöver bägge dessa uttrycksformer, ordet och eukaristin, för Guds närvaro och Guds verkan i vårt liv. I eukaristin, i mässan, ser vi allra tydligast hur detta går samman. Därför är mässan livsnödvändig för det kristna livet. Här får vi allt vi behöver. Därför säger man att det är en dödssynd för en katolik att frivilligt och utan tungt vägande skäl hoppa över söndagsmässan. Utan mässa ingen Kyrka för en kristen, för Kyrkans föds vid altarbordet och vid Ordets bord.

Ser vi tillbaka till urkyrkan, ser vi hur ord och eukaristi har vuxit fram parallellt. Skriften har inte kommit med postorder från himlen som vissa fundamentalistiska grupper tycks tro, utan den har vuxit fram i det liturgiska sammanhanget. Det fanns en tid när vi inte hade Nya testamentet. Detta har vuxit fram i ett liturgiskt sammanhang i dialog med sakramentet. Och sakramentet har helt formats av ordet. I liturgihistorien har det gamla förbundets ord och liturgi vävts in i en helhetsprocess. Innan Kyrkan hade Nya testamentet i skriftlig form, fanns ändå det nya testamentet där som ett levande muntligt förbund. Det talade ordet går före det nedskrivna och allt detta sker i Kyrkan.

Något liknande kan vi se på det personliga planet. Det finns nya uttrycksmedel som vi kan använda oss av. Kyrkan står ständigt i dialog med världen. Det är Kyrkans uppgift att dela med sig av denna sin skatt genom sina lemmar. Vi tillhör alla den apostoliska Kyrkan. Vi har alla ett apostolat, även om det bara innebär att man vattnar blommor i kyrkan eller diskar kaffekoppar. Allt vi gör berör världen, skapelsen. Så skapas en dialog med själva tillvaron. Vad vi än gör, lever vi i ett ständigt spektrum av dialog. Vi får svara Gud på vårt språk och på otaliga sätt.

Vi får använda varje ton i vårt väsen, även de falska tonerna. Det ser vi i försoningens sakrament. Även om vi har vi missat några toner eller om de blivit falska, kan de bli underbara lovsångstoner genom försoningens sakrament, genom absolutionen som är Guds försoningsord till oss. Då förvandlas vårt nej till ja. Våra läppar börjar kanske forma ett nej, men medan vi uttalar det blir det ett ja. Ingenting är helt definitivt. Vi kan tänka på en liknelse som Jesus själv använder, där en av sönerna sade nej. Han ville inte gå ut och arbeta, men han gick ändå ut och arbetade. En annan son gjorde tvärtom. Vi kan uttrycka vårt inre inte bara i det vi säger utan också i det vi gör. Det är viktigt att se att det vi gör och säger aldrig är definitivt. Vi kan ha klippt av kontaktytan till en människa, stängt telefonen, men vi kan hitta en annan möjlighet till dialog med denna människa eller med oss själva, med Gud eller med tillvaron.

Det är viktigt att komma ihåg öppenheten, den ständiga inbjudan till en ny början, något vi skall se lite mer på i nästa föredrag. Vi skall se på det vi kan kalla det öppna bordets mysterium, mer konkret treenighetsikonen, där det för var och en finns en öppen rymd, som säger något väsentligt om Guds språkmelodi, Guds mysterium som alltid inbjuder på nytt, som alltid ger nya möjligheter, som alltid erbjuder det levande vattnet.

Gud har så många accenter, så många språkljud, så många möjligheter att tala till oss. För varje människa gäller det att hitta de förträngda eller oupptäckta möjligheterna. Tragiken eller syndens mysterium är att vi har försummat vissa delar av språkmelodin. Vissa delar av tillvaron har vi medvetet eller omedvetet avskrivit. En del av bordets yta har vi inte upptäckt. Det gäller även goda, genompräktiga kristna. Arvsyndens tragik är att när vi tror oss vara så väldigt goda och göra allt så fint och bra, kan vi ibland glömma bort vårt behov av frälsningens verklighet. Ändå tror vi att dialogen från Guds sida ständigt öppnas på nytt och att han kan tala också genom det vi tror han inte kan använda. Därför ber vi om Andens gåva att upptäcka de dolda tecknen, de dolda tonerna i Guds språk och Guds tilltal till oss.

Kom Helige Ande och upplys vårt mörker, så att vi ser vårt oändliga behov av Guds frälsande, förnyande, förvandlande verklighet. I Faderns och Sonens och den Helige Andes namn. Amen.

Föredrag II

Kom Helige Ande och öppna våra ögon. Öppna vårt hjärta. Öppna hela vårt jag för Guds förvandlande nåd. Amen.

Vi skall försöka öppna oss för det mysterium, som vi kan kalla Guds öppna bord, som innebär att vi i Gud själv anar något av delaktighetens och gemenskapens djupaste mysterium. Som bild, som ikon, för våra ögon kan vi ha Andrej Rubljevs (ca 1370-ca 1430) ikon av Treenigheten. Där ser vi att kärleken är öppen för den andre på olika sätt. En bild, en ikon kan etsa sig fast på det inre ögats näthinna, ja, inristas på djupet av vårt hjärta. Även om det bara är en bild så talar den. Den säger mycket.

Nu lever vi i en kultur där bilderna är så många och ständigt fladdrar förbi. Därför är det lite svårare för oss i dag att riktigt låta oss förvandlas av en bild. Men vi tror att det också i Gud finns bild. Sonen är Faderns avbild. Han är inte bara ordet utan också bilden. För att få en liten aning om Treenighetens inre mysterium behöver vi både ord och bild. På Rubljevs ikon ser vi bilden av måltiden. Det är ingen tillfällighet att det just är måltiden som uttrycker något evigt förblivande och samtidigt något så kroppsligt nödvändigt att ingen kan leva utan den. Att det är så inser alla folk och religioner rent instinktivt. Måltidens mysterium säger något om tillvaron.

Tragiken i vår tids ensamhets- och isoleringssyndrom är att man inte längre håller måltid tillsammans utan konsumerar ”fast food” och kvickluncher som producerats på löpande band och äts upp ännu fortare, eftersom allt skall gå så fort som möjligt. Då får man ännu mer tid att vara ensam och känna sig isolerad! Man kommer allt längre bort från bilden av måltiden, där det inget hektiskt tempo finns men öppenhet för den andra. Vi tror att Treenigheten är källan till allt liv och den som ger liv i varje ögonblick. Varje måltid, hur rudimentär eller depraverad den än är, återspeglar något av Guds inre gemenskap. Ja, vi kan gå ett steg längre och säga att varje bild fångar in något av verkligheten, något av sanningen.

I vår tid betyder bilderna mycket. Man säger att sedan man visat bilderna från kriget i Bosnien svängde opinionen. Kardinal O'Connor (1920-2000) från New York sade nyligen, att de grymma TV-bilderna från Vietnamkriget bidrog till krigets slut. Han tillade att om man skulle visa hur aborterna verkligen går till, skulle deras antal säkert minska starkt. Varje bild, hur osminkad och grym den än är ger oss något av verkligheten, av sanningen, och som kristna får

vi utsäga något av Guds mysterium. Det ser vi i konsten också, även i den konst vi inte förstår. Den pekar på ett djupare mysterium. Egentligen är varje människa Guds avbild. Det säger vår kristna tro. Det är inte bara ett vackert uttryck utan det är sanning. I varje människa ser vi något av Gud. I allt mänskligt ser vi något gudomligt.

När vi fördjupar oss i det som är tillvarons innersta livsnerv och hjärtpunkt, den treeniga gemenskapen, måltidsgemenskapen, ser vi att varje gudomlig person är liksom föda för den andra. Den ena när den andra. Fadern föder sin Son och Sonen får all föda och näring av Fadern. Att föda är att ge föda. Att födas är att få föda. Verbet och substantivet är mer besläktade än vi först anar. Allt det vi säger om Treenigheten uttrycker vi på ett analogt sätt. Vi säger att Fadern föder Sonen av all evighet. Han föder fram honom, även om de är samtida. Men i detta att bli framfödd ligger också att få föda.

Något liknande gäller vid all mänsklig relation och dialog. Vi måste liksom föda fram varandra. Vi är inte helt födda. Hela detta liv är ju att födas till det nya livet. Vi är föda för varandra. Vi utger oss själva för att bli föda för varandra. Kärlek är alltid utgivelse, hängivelse. Den ene utger sig till den grad att han blir den andres näring och föda. Kärleken föds när man hänger sig för eller åt en annan.

Men vi måste också låta den andre bli näring och föda för oss själva. Ibland kan vi bli så väldigt osjälviska att vi inte vill låta den andre utge sig för oss. Det är det man i ordenslivet ironiskt brukar kalla *victimism*: vissa skall alltid offra sig för de andra. Men vi måste alla låta de andra lyfta upp oss och offra sig för oss, vare sig vi vill eller ej. Det är inte bara en som offerar sig för de andra, utan det är ett gemensamt givande och tagande eller som man säger på grekiska både *agape* och *eros*. Anders Nygrens (1890-1978) bok heter visserligen ”*Eros och agape*”, men egentligen menar han *eros* eller *agape*. Han sätter dem i motsats till varandra. Naturligtvis har den självutgivande kärleken alltid ett primat, vilket vi ser på korset, men båda behövs.

Måltidsbilden visar oss att jag måste låta den andre bli föda och näring för mig själv. Jag måste låta kärleken bli mättad. All kärlek bygger på någon form av ömsesidighet. Om man bara offerar sig hela tiden, blir det ofta något som går snett. Kärlekens harmoni fordrar att man, kanske i olika grader och efter olika kallelser, ändå respekterar kärleken både som måltidsgemenskap och fasta skulle vi kunna säga. Hur otroligt det än låter, tror vi att något av allt detta har sin rot i Guds innersta väsen. Men samtidigt märker vi hur svårt det är att uttrycka det. Orden räcker inte till. Bilden säger kanske mer, men inte ens den kan uttömma detta stora och oändliga innehåll.

Gud har verkligen uppenbarat sig. Han har blivit människa. Ordet talar. Det är därför vi talar om det eviga Ordet, om Sonen som Ordet eftersom han talar. Han meddelar sig. Han upplyser. Han uttrycker något av Faderns innersta. Ordet måste få tala om vem Gud är. Ordet blir kött och bröd för att nära oss med Guds egen inre kärlek som livs- och energikälla, det vi kallar den heliggörande nåden. Det är inte längre något främmande, något utom oss, utan genom dopet finns måltidsgemenskapen i oss. Hela frälsningen vill just återföra och återföda oss till ursprunget, till källan med levande vatten.

Att Sonen kallas Ordet måste vi förstå utifrån det hebreiska substantivet *dabar*, ord, som har en mycket starkare och mer dynamisk karaktär än det svenska lite avtrubbade ordet. På hebreiska är det samtidigt ord, tecken och skeende. Ordet gör vad det säger.

I vår kultur är ordet snarare det som döljer sanningen. Så långt har det gått. Man gjorde nyligen en undersökning som visade hur djupt påverkade vi är av en föreställning där man alltid tittar efter andra avsikter i allt det människor säger. Säger en människa något, litar vi inte på orden utan tänker på vad hon menar med det hon säger och vad hon vill få ut av det eftersom hon säger så. Vi litar inte på orden, allra minst på politikernas ord. Vad är löfte? Är det målsättning eller en plan? Orden har i hög grad förlorat sin innebörd. Särskilt som präster, kristna och förkunnare måste vi komma ihåg, att människor inte litar på ord. I Ryssland litar man inte på någon. Man är mer van vid att bli lurad av orden än att de förmedlar en sanning. Reklamen går egentligen ut på att inbilla folk att de behöver saker som de inte behöver. På arbetsplatserna hör man ofta att det råder ett falskt klimat. Man samarbetar och har medbestämmandegrupper. Men när det skall avskedas och omplaceras sker det bakom kulisserna.

Ordet är på så många sätt uttunnat. Ja är inte ja och nej är inte nej. Ibland är det tvärtom. Det gör att det är en stor svårighet för människor i dag att närma sig det kristna budskapet som mycket bygger på ord. Skall vi då bara använda bilder? Men bilderna har också sin inflation. Här ser vi hur svårt det kan bli för tron att förmedlas. Men ändå märker vi, att när det finns ett ärligt ord, när någon säger sanningen och vill förmedla verkligheten kan det sagda också bryta igenom ordets och bildernas inflation.

Som kristna måste vi använda ord. Kardinal Lustiger (1926-2007) brukade säga att vi kristna måste upptäcka vårt modersmål och syftade på alla de typiska ord - frälsning, nåd, evighet, kyskhet osv. - som för många har förlorat sin innebörd. Det handlar om att upptäcka vad orden egentligen säger. Kanske det just gäller att se ordet och bilden i samklang, vilket egentligen är en djup kristen insikt. Ibland säger man att ordet i den västerländska Kyrkan alltid haft störst betydelse och bilden i den österländska. Vi måste, som påven säger, använda Kyrkans bägge lungor eller, som man ofta säger, använda bägge hjärnhalvorna.

Allt detta tal om ord kan vara lite svårsmält för många. Men ändå måste vi använda orden och då i den ursprungliga bemärkelsen, alltså ord som samtidigt innebär tecken och skeenden. Här finns redan själva begynnelsen till det vi kan kalla Skrift och sakramental frälsningsekonomi. I ordet *dabar*, som är ett grundord i Gamla testamentet, anar vi hela den kraft som sedan blir en levande ström i det nya förbundet. Ordet kommer från Treenighetens inre: Sonen som föds av all evighet ur Faderns sköte eller Ordet som stiger fram ur hans tanke, som man ibland säger.

Tulltjänstemannen Henrik Schager (1870-1934) säger: ”Han, som själv var Ordet, var också lyssnaren”. Han uttrycker därmed något mycket väsentligt om Treenighetens inre liv. Ordet är också lyssnaren, örat som fångar upp alla signaler från Fadern. Ordet lyssnar på sitt ursprung. För att kunna tala måste man först lyssna. När vi lär oss tala lyssnar vi först och försöker höra. Det eviga Ordet, som föds ur Faderns sköte och får sitt vara av honom, lyssnar medvetet och aktivt till minsta ton i Faderns fördolda melodi, ja, han insuper girigt allt han hör för att lika frikostigt dela med sig av det.

Därför sägs det i evangeliet att den som ser Jesus ser Fadern. Ordet är så format av sitt ursprung att vi ser Fadern i det. Samtidigt får vi tro att Fadern också lyssnar på Sonen och gläder sig över hans egenvärde och att han finner sin näring i honom. Det finns också en ömsesidighet åt andra hållet. Fadern liksom uttömmar sig själv i Sonens avlelse för att sedan återfinna och återvinna allt i Ordet, ja, i dess återströmmande eko. Här kan vi verkligen tala om återvinning. Sonen strömmar fram ur Fadern, men han strömmar också tillbaka.

Vi kan se på hela skapelsen och frälsningen som ett återströmmande som sprider sig över jorden. På tyska talar man om *die Heimholung*. Sonen hämtar hem allt. Han återvänder till ursprunget. Det är en process, vars urbild vi redan ser här i måltidsgemenskapen, i kärleken som binder samman Fadern och Sonen i Andens gestalt.

Ordet är alltså också svaret. Ordet låter sig födas för att ge sig själv till föda för Fadern. Den som älskar lever mer i den andre än i sig själv. Den andre är alltid intressantare. Allt detta anar vi i Evangeliet. Jesus är hela tiden mer intresserad av att tala om Fadern än om sig själv. Samtidigt talar han också om sig själv, men så att säga genom Fadern.

Något liknande kan vi se på det mänskliga planet. Ofta lär vi känna en människa bättre, när hon talar om det eller den hon älskar än om hon talar om sig själv. Man ser på människan vad hon älskar. Man ser den älskades bild i våra ögon. Vi behöver bara peka på nådebilden av Vår Fru av Guadalupe. Man har gjort en förstoring, där man upptäckt att man i Marias öga ser indianen Juan Diego (1474-1548) avspeglad. Vi får tro att också vi finns i Guds tanke, som man säger i teologin. Av all evighet är vi planerade, älskade sådana vi är. Den plats som är tom rymmer alla. Här placeras hela mänskligheten, hela världssalltet.

Därför kan Julian av Norwich (1342-ca 1416) säga, att allt skapat är som en liten hasselnöt. Denna hasselnöt är också föda för Treenigheten. Vi får bli Guds föda. Allt detta anar vi eftersom Ordet har talat. Men ändå förstår vi inte allt. Vi ser inte alla sammanhang. Vi kan säga att också Ordets svarslöshet och tystnad säger oss något om vem han är. Det är ingen tillfällighet att Jesus vid vissa tillfällen tigger, skriver i sanden, inte svarar på frågor, drar sig undan i tystnad, eftersom vi måste förstå att vi inte kan förstå allt.

Ordet är Faderns avbild. Han är liksom förlagan till hela skapelsen. Och skapelsen är så att säga en avskrift av Kristus. Den helige Bonaventura (1217/1221-1274) säger: "Förtydligandet finner vi i den heliga Skrift". Det är liksom en bruksanvisning. Men allt skapat är en avskrift av Kristus. Allt är skapat genom honom och i honom och till honom. Vi kan ana något av Gud i skapelsen. Därför talar vi om skapelseteologi och naturlig teologi. Men det räcker inte till. Vi behöver ett förtydligande, en bruksanvisning. Därför blir Sonen människa. Ordet blir kött, skrift och bröd. Alltifrån skapelsens början ser vi hur den här skissen börjar tona fram, men den antar allt tydligare drag när Gud blir människa.

När Sonen blir människa anar vi också Faderns fördolda väsen. I Kristi mänskliga anlete anar vi något om Guds eget anlete. Därför är Jesus i sin mänsklighet själva ursakramentet, urbilden, urtecknet, där Faderns självutgivande kärlek möter oss, men också hans längtan efter att bli mottagen och besvarad. Gud vill också bli mottagen och hans kärlek besvarad. Han vill inte bara utge sig själv utan han vill bli mättad. Bilden av måltiden talar också om att kärleken vill få ett svar. Den vill bli mättad. Den vill bli besvarad och mottagen. Gud vill bli älskad. Det är inte något fel, som man ibland har fått för sig, att vilja bli älskad. Att älska sig själv på ett riktigt sätt ingår också i kärleken. Om vi älskar allt annat, varför skulle vi då inte älska oss själva?

Kärlekens mysterium vill breda ut sig och strömma ut över världen. I detta möte föds Kyrkan, som också kallar ursakramentet. Det måste finnas någon som tar emot Kristus, när han kommer, någon som svarar i hans ställe. Också detta anar man redan från början, för i själva skapelsens anletsdrag ser vi det som sedan skall bli förbund, det som skall bli först Israel och sedan Kyrka. Hela Skriften talar egentligen om samma sak. I olika tonlägen och olika

trappsteg är det samma kärlek som besjungs, samma måltid vi anar. Guds Ord vittnar alltid om Ordet, det eviga Ordet som har blivit kött och bröd för att nära oss med Faderns fördolda närvaro. Allt som Sonen säger och gör, det talar och sjunger om Fadern.

Hans Urs von Balthasar betecknar Jesu avskedstal som ”*Die Selbstverströmung des Wortes Gottes*”. Gud ord strömmar ut över lärjungarna. Men det strömmar ut för att bli mottaget, för att återvända. Gud sänder ut sitt ord för att det skall bli fruktbart. Han lägger säden i jorden för att den skall växa och utveckla sig. I hela Jesu liv och undervisning talar allting om detta inre mysterium, den treeniga kärleken. Jesus behöver olika instrument. Han behöver ord och sakrament. Han behöver det muntliga ordet men också det ord som blir gärning, handling. Han behöver sitt eget blod, sitt eget kött.

I allt vad Jesus säger och gör får vi en aning om den överströmmande kärlek, den överflödande nåd, som vill bli mottagen och besvarad. Därför har Gud också skapat den gensvarande mänskligheten, Kyrkan, som skall vara ett sakrament på det eviga Ordets roll inom Treenigheten som den gensvarande kärleken. Fadern är den givande, den talande, den handlande. Sonen är den som låter sig sändas, den som gensvarar, den som ger genkärlek.

Vi ser något av denna dialog och ömsesidighet i Gud. Därför behöver Ordet, när det blir människa, också bruden. I bruden kan vi, som man har gjort i traditionen, se både Kyrkan, Maria och själen. Ordet ropar på svar, på gensvar. Det måste få sitt eko och sitt genljud. Fullheten kan aldrig ligga bara i en del eller part utan i helheten. Därför ser vi Kyrkan som nödvändig. Hon är inte bara ett bihang, en åldrig vördnadsvärd institution som man har respekt för. Vi tror att vi alla är Kyrkan. För att kunna svara Gud måste vi bli Kyrka. Vi måste bli brud. Ordet ropar på svar, på gensvar. Men våra lungor räcker liksom inte till att svara på egen hand. Då blir det bara ett astmatiskt försök att säga ja. Vi får liksom inte fram orden utan de fastnar i halsen. Vi måste ha luft. Vi måste få vind genom Andens kraft.

Så ser vi att platsen vid bordet är tom, men den är förberedd. Här kan vi känna igen Kristi brud. Johannes av Korset har i sina *Romanser* helt klassiskt skildrat hur Treenigheten för ett rådslag hur den skall bära sig åt. Och Fadern förbereder en brud åt sin Son. Talet om Treenigheten och den tomma platsen är en avbild och inte en exakt beskrivning. Allt är ju en avbild av Guds väsen. Den tomma platsen är vikt för var och en. På det sättet kan vi säga att det finns en slags helighetens demokrati, där varje människa har ett unikt värde och är lika efterlängtd. Varje människa är kallad till samma helighet. Men det betyder inte att hon kan fylla alla platser på det skapades nivå lika väl, utan utvecklingen i skapelsen är i alla sina former trappstegsartad.

Allt detta är naturligtvis mänskliga uttryck, men eftersom vi är människor kan vi bara använda mänskliga uttryck. Det medför dock en svårighet för vår tids människor. Orden kan missförstås. Det är oerhört svårt för människor i vår tid att acceptera att det på skapelseplanet alltid finns utvecklingsstadier, mognadsstadier. När det talas om olika trappsteg försöker man ofta flytta över politiska ideologier t.ex. demokrati till teologin. Man säger att det som fungerar bra i samhället också måste fungera bra i teologin. Men man kan inte hur som helst flytta över kategorier från det vanliga livet till teologin.

När man talar om börens utveckling och om att vissa helgon har kommit längre, finns det alltid människor som reagerar och säger, att inför Gud är vi alla smålänningar och att det är omöjligt att några kan komma Gud närmare i bönen. De säger att antingen är alla lika långt ifrån eller lika nära Gud, beroende lite på hur de tänker. Någon säger att kyrkan en dag var

halvtom, medan någon annan säger att den var halvfull. Det är ungefär samma sak men utifrån olika inställning, beroende på om man är dysterkvist eller glädjespridare.

Vår inställning smittar av sig också på det religiösa planet. Kan vi se på hela skapelsen, hela mänskligheten, hela Kyrkan enligt den bibliska bilden som ett pilgrimsfolk, finner vi alltid vår plats och tror att det är just den platsen vid bordet som är vår. Då är det inte så viktigt vad de andra har för plats. Demokratins avigsida är att man hela tiden ser vad de andra har och lätt tror, att de alltid har det bättre eller sämre, beroende på om man är dysterkvist eller glädjespridare. Men i kristendomen råder det jämlikhetens demokrati. Vår plats är den Gud har gett oss. Vad vi än har för plats i Guds plan, i Kyrkan, finns alltid det ställföreträdande lidandets och den tjänande kärlekens platser reserverade för var och en av oss. Det behövs för att vi skall få en aning om det mysterium som Treenigheten är.

Men nivellering, utjämning, som är demokratins baksida, har i viss mån övertagits av många kristna. Ingen får då komma Gud närmare, utan alla skall vara lika långt borta från honom. Då blir det nästan omedvetet så, att man inte får komma Gud för nära, för då skulle man kunna tro sig vara någonting. Alla kommer då lika långt bort från Gud, som därmed blir ännu vagare. På olika plan och på olika sätt tycks man få en alltmer fjärran och avlägsen Gud, när man i bästa mening vill ge människan så mycket utrymme som möjligt. Allt tal om hierarki är något fult för många. Inte heller får man säga att någon människa är dogmatisk. Men i själva verket är det en god egenskap som innebär att man försöker stå över de vanliga mänskliga fördomarna och kan hitta den rena, torra luft där man inte så mycket låter sig ledas av känslor, egna förnimmelser utan av Evangeliets och Kyrkans rena doft.

På samma sätt är det också med det hierarkin. På trappstegen har vi just den plats som Gud har gett oss. Det hjälper oss att gå både uppåt och nedåt. Vi säger att Petrus är klippan. Klippan ligger längst ner, även om man ofta ställer Petrus högst upp. Men alla måste också kunna trampa på honom. Något av den upp och nedvända världen får vi också vara med om när vi närmar oss måltidsgemenskapen i Kristus.

Allt öppnas för oss genom orden och sakramenten som vi får förmedlade till oss genom Kyrkan. Adrienne von Speyr (1902-1967) säger om Kyrkan: ”Om hon inte hade aktiv andel i Kristi nåd, som hon förvaltar, så vore hon inte Kristi fullhet. Hon kan inte bara vara en död kanal, en yttre förmedlare av Herrens fullhet”. Denna förmedlande och förvaltande uppgift innebär att vi har aktiv del i Kristi nåd. Vi behöver bara se på den plats som är reserverad för oss. Vi sitter inte där som döda hökar utan vi är levande lemmar. Det viktiga, när vi talar om nåden, sakramenten och ordet, är att vi har en aktiv andel i Kristi nåd. Vi har en andlig andel skulle vi också kunna säga. Det har i hög grad med Andens verk att göra. Kristus har utgjutit Anden över Kyrkan. Det är inte något avslutat utan det är något som ständigt sker.

Någon har sagt att Andens utgjutande egentligen har med ordet *Filioque* att göra. Anden framgår ur Fadern och Sonen som ur en gemensam källa. Sonen är med på något sätt, naturligtvis inte på samma sätt som Fadern, men han har också en andel i detta verk. Det är aldrig tal om att Guds nåd utsläcker våra mänskliga kapaciteter och förmågor. Nåden fullbordar naturen. Frälsningen gör oss inte bara till passiva ekonomipaket eller företagspaket utan till delägare i Guds hus och i Guds verk. Vi blir deltagare.

Vi ser på treenighetsikonen och vågar tro att vi, som Johannes av Korset säger, genom kärleken blir ”Guds jämlikar”, naturligtvis som skapade varelser. Vi förblir vad vi är, men genom den heliggörande nåden blir vi jämlikar till Gud. Det är ett ord som lätt missförstås. Så

är fallet i hela New Age- komplexet, där man tror sig ha en gudomsgnista som man själv kan hantera och manipulera. Ord som nåd och frälsning vill man inte veta av. Jag talade just med någon som hade varit med i sådana kretsar i många år, men som sedan blivit katolik och varit borta därifrån ett tag. Så träffade hon någon av de gamla New Age-vännerna. Hon märkte en djup andlighet hos dem, men så fick hon med sig en skrift hem, där hon läste det som är deras stora punkt: att de är så oerhört glada att de inte behöver frälsas. Det är så en så stor befrielse för dem att inte ha en frälsare utan kunna frälsa sig själva.

Det är mycket viktigt att framställa frälsningen som vad den är, inte att vi blir ett slags sammanpressade mumier, utan att vi utvecklas och blommar upp genom Guds nåd, att vi blir jämlikar, att vi blir deltagare, naturligtvis på Guds villkor. Frälsningen gör oss inte mindre mänskliga. Människor i gemen har en mycket märklig uppfattning om vad frälsning är. De tror att den innebär att man inte får använda smink och gardiner. Det är ungefär som många tänker om klosterlivet. Jag hade nyligen en grupp av den äldre generationen på besök i vårt kloster. Deras första fråga var om vi alltid är instängda här. Något liknande tänker folk ofta om frälsning.

Vi tror att Kristus är det levande Ordet, det nyskapande Ordet och att han ständigt verkar. Vi ser också att människor kan komma till tro utifrån tomma intet. Gud har vägar som inte vi känner. Bordet, måltidsgemenskapen, kan dyka upp i otaliga varianter. När jag fick se Rubljevs ikon i verkligheten var det faktiskt som ett bord, för figurerna var så stora att man verkligen tyckte att man var med. Människor kan väckas till tro genom ord och blid. Guds nåd kan möta oss i alla slags förpackningar. Också i en missuppfattning av vad kristendomen är kan något sant finnas med. Vi får inte tro att det är hopplöst.

Den inre kraftkälla, det inre liv som Treenigheten är, är starkare än världen. Kristus har övervunnit världen och det betyder att han kan tala till människor på otaliga sätt som vi inte känner. Vi märker nu mer än någonsin att människor kommer till tro utifrån miljöer, där religionen tycks helt främmande. Vi tror att Gud vill samla alla i sin Kyrka, att han vill att Kristi brud verkligen skall få rum i tomrummet, att vi alla skall bli ett kring detta bord. Processen fortgår ständigt. Det innebär ett enande och förvandlande. Vi mättas av Guds gåvor och vi kan genom dem besvara Guds kärlek. Vi får samtidigt både hungra och bli mättade.

Vi avslutar med några ord av Thomas av Aquino (1225-1274):

Vi ber att Gud skall ge oss bröd, dvs. sitt Ord. När man en gång äger de andliga gåvorna så längtar man efter mera. Och ur denna längtan uppkommer hunger och ur hunger det eviga livets mättnad. I Faderns och Sonens och den Helige Andes namn. Amen.

Föredrag III

Ge oss ditt ljus så att du kan förvandla det som är dött till liv. I Faderns och Sonens och den Helige Andes namn. Amen.

Guds ord gör och uträttar vad det är och säger. Men Gud tar tid på sig, ofta lång tid, för han har all tid, och han är mer van vid evigheten än vid tiden. Därför kan vi egentligen bara förstå

Guds verk utifrån ett evighetsperspektiv och därför är tålmod en evighetens dygd. Det är i det ljuset vi måste se på hela uppenbarelsen, som sker etapp- och stegvis.

Ordet gör sig alltmer uppenbart. Det blir, när tiden är mogen vid den yttersta tiden, kött. Det blir bröd. Det blir skrift. Det eviga Ordet uppenbarar sig självt, och egentligen ännu mer Fadern, när det antar vårt kött. Därför är det Sonen som slutför och fulländar uppenbarelsen säger det Andra Vatikankonciliet. Det gjorde han genom hela sin närvaro och sin uppenbarelse i gärningar och ord, med tecken och under, men framför allt genom sin död och ärorika uppståndelse från de döda och slutligen genom att sända sanningens Ande.

I Jesu hela liv ser vi vad Gud vill säga oss och göra för oss och i oss. Detta kan aldrig överträffas eller överspelas. Det som Jesus har sagt och gjort fortsätter att eka och verka i den heliga rymd som Kyrkan är. Gud talar inte för tomma salonger, även om kyrkorna ibland är lite glest besatta. ”I Kyrkan nedlade han det ord, som gläder genom löften och förskräcker genom hotelser”, säger Efraim Syriern (c 306-373). ”Den som föraktar det går under. Den som beaktar det skall leva”.

I vår tid hör vi inte så mycket hotelser längre i våra kyrkor. Någon sade att när det var helvetespredikningar, då kom i alla fall folk till kyrkan. Men när man anpassade sig efter världen, uteblev de. Därmed inte sagt att vi behöver upprepa det hotfulla, men folk regerar som de gör. Får de inte höra helvetespredikningar i kyrkan, ser de på våldsvideo. Människan dras också till det hemska. Är kyrkan alltför snäll och menlös, är hon märkligt nog inte heller så intressant. Naturligtvis måste vi se på hotelserna, straffen i barmhärtighetens ljus, för det är alltid tal om straff som medicin och hjälp till omvändelse.

I Kyrkan, som är uppenbarelsens mottagare och uttolkare, måste hela ordet få klinga ut. Kyrkan är den fruktbara jordmån, där Ordet har blivit nedlagt. Men hon kan inte förfoga över det efter eget gottfinnande. Vi människor, Kyrkans lemmar, kan bara ta emot och ge vidare. Vi kan inte förändra, anpassa, hugga av och korta av. Frestelsen finns alltid att anpassa ordet efter de gängse orden. Samtidigt kan ordet bara tas emot i Kyrkan. Vi blir Kyrka genom att ta emot ordet.

Den nutida benägenheten till ett nog så heroiskt men i grunden ofruktbart sökande på enbart individuell bas är helt enkelt dömt att misslyckas. Avskriver man Kyrkan, avskriver man också hennes Huvud, ja, man sågar av grenen som man sitter på - eller snarare grenen som man själv är. ”Jag har aldrig mött någon som kommit Jesus närmare genom att lämna kyrkan”, säger Henri Nouwen (1932-1996). Kyrkan är en del av uppenbarelsen, dess mottagare.

Gud talar inte för tomma salonger. Han vänder sig till ett folk, som just blir ett folk genom att lyssna. Vi behöver hela Kyrkans tradition för att ta emot detta Ord. Det måste bära frukt hundrafalt, sextiofalt och trettiofalt och inte bara tvåfalt. Här räcker det inte med två öron. Här behövs alla öron. De som hör dåligt får lita på de andra. Vi har också hörselslingor och mikrofoner. Hela Guds folk är med, även de som inte kommer. Man rusar inte alltid till kyrkan, utan det finns ett motvilligt hörande, en tröghet. Eftersom vi är skadade av arvsynden, är Guds Ord inte det vi är mest intresserade av. Även i de bästa sammanhang och grupper finns det en tröghet, ett motstånd. Guds Ord kom ju till världen för att bli korsfäst. Vi måste komma ihåg att ända till världens slut kommer det tröga, det motvilliga att leva kvar.

Guds Ord har givits till Guds folk och för dess omvändelse. Upprättandet av Guds folk sker gradvis och stegvis genom lyssnandet. Vi ser i Bibeln hur Gud talar till vissa människor och så småningom skapar ett folk som hela tiden avfaller. Han talar genom sin Son, men också detta missförstås. Det finns en differentierad tillhörighet till detta folk som alltid kan uttryckas i steg och grader. De enda som egentligen tillfullo tillhör Kyrkan är helgonen - de som lever i Kyrkans hjärta, de som verkligen insuper Ordet, lever av Guds Ord och Guds bröd i alla omständigheter. Alla andra haltar sig lite fram med stödkäppar.

Jag besökte en gång i Belgien ett karmelitinunnekloster som vägrade att dö. De ville liksom inte visa hur det var. När jag satt i samtalsrummet drog de för gardinerna. Sedan hörde man allt slags ljud. Det rullades in rullstolar och bårar. Folk kom in med käppar och bockar. På något sätt är det en bild av Kyrkan som vägrar att dö. Även om man på olika sätt måste ha hjälp och stöd för att gå med pilgrimsfolket, så går man med. Något liknande finns i alla kristnas liv. Vi är kallade att ta emot, att lyssna, att förvandlas genom Guds kommunikation som möter oss i uppenbarelsen, i ord och gärning. Men det finns alltid så mycket annat som hotar att komma emellan. Vi har ju bara två öron och de måste lyssna till så mycket annat också. Vi har två öron för att fånga upp det vi hör, men vi märker rätt snart att det inte räcker.

Vi behöver hela gudsfolkets samlade öronkapacitet liksom vi behöver de andras händer och ben och armar. Det är Kyrkans och varje kommunitets idé att vi behöver alla andras organ, alla andras gåvor. Det är ett ganska svårsmält budskap för vår tids människor som tänker på individuell bas. Man frågar: "Hur skall jag bli frälst? Hur skall jag ta emot Ordet? Hur skall jag förverkliga mig själv?" Dessutom tänker man inte i evighetsperspektiv utan allt måste gå fort. Det kyrkliga perspektivet är svårsmält, för Kyrkan tar god tid på sig. Hon reagerar långsamt. Det dröjer innan man inser att det ligger en vishet i detta. Man berättar att en kardinal under Mussolinis (1883-1945) tid blev tillfrågad hur han reagerade på fascismens frammarsch. "Ja, de går förbi, men vi blir kvar" svarade han. Vi blir kvar. Vi har kanske inte alltid kraften att reagera rätt i varje ögonblick, att säga de rätta orden, men bara detta att vi blir kvar, att vi står på Guds helighets mark ger en trygghet.

Ordet har uppenbarat sig och det genljuder hela tiden i Kyrkan. Guds *communicatio* bevaras genom Andens kraft i Kyrkans *communio*. Guds självkommunikation finns kvar. Den ekar. Det betyder att vi får lita på Andens kraft och Andens hjälp. Irenaeus (ca 130-202) sade: "Vi måste ta vår tillflykt till Kyrkan, låta oss formas i hennes sköte och låta oss näras av Herrens skrifter, ty Kyrkan har planterats som ett paradiset i denna värld." Här finns källan med livets vatten. Det levande brödet bakas, och det levande ordet tas emot. Men det tar tid innan det tränger ut till alla lemmarna. Att ta emot är en process, som egentligen pågår ända fram till tidens slut, på både det personliga och det kollektiva planet. Vi är inte färdiga kristna. Vi är kvar och formas i Kyrkans sköte ända tills vi föds till det eviga livet. Dopet innebär att vi blir Guds barn, ja, vi skulle nästan kunna säga att vi först måste bli Guds foster.

Vi kan alltid omformas. Vi kan alltid omvandlas till en större likhet med Guds ord. Vi låter oss näras av Guds ord, Guds bröd, som alltid kan förvandla oss. Kyrkan är en moder, säger Augustinus, och hennes bröst är den heliga Skrifts två testamenten. Vi behöver mjölken från båda. Även om vi kristna tenderar att sätta det nya testamentet avsevärt mycket högre än det gamla, ser vi både i kyrkofädernas och i Kyrkans uttalanden att man ser på dem i samma ljus. Det nya testamentet är omöjligt att förstå, att smälta, utan det gamla testamentet. Detta förhållande är speciellt svårsmält för vår tids människor som inte har det historiska perspektivet. Det har blivit något av en insändarstorm, när man började med

gammatestamentliga läsningar i Svenska kyrkans gudstjänster. Man frågade sig varför man skall läsa det gamla testamentet när man har det nya.

Gamla testamentet behövs för att förstå det nya och för att förstå hela Guds uppenbarelse, som är historisk och sker etappvis, i steg, i grader. Vi behöver bägge brösten. Vi ser otaliga bevis på detta i Kyrkans tradition. När Johannes av Korset skall skildra den dunkla natten griper han ständigt till citat från det Gamla testamentet. Naturligtvis skall vi läsa det i det människoblivna Ordets ljus, men vi behöver hela Guds uppenbarelse. Vi behöver hela denna skatt som Gud har gett sin Kyrka, och det är hon som hjälper oss att se sammanhanget, att lägga rätt perspektiv på det hela. Kyrkan förverkligar sig själv genom att dela ut och bryta Guds ord och bröd för världen. ”Kyrkan förverkligar sig själv i sina sakrament”, skriver pater Bischofberger. Det är genom att ge ut sig själv, tömma sig själv, ge det man har fått, som man förverkligar sig själv.

Det gäller i högsta grad för uppenbarelsen i Kyrkan att den självförverkligande processen också är en självutgivande process. Genom att dela med sig av sina skatter förstår Kyrkan vem hon själv är. Något liknande ser vi i vårt eget liv. Vi samlar ofta på oss våra skatter. Om det är materiella eller andliga skatter spelar kanske inte så stor roll. Vissa är mer intresserade av det materiella och andra mer av det andliga. Grundattityden kan vara densamma. Det handlar om mitt självförverkligande, min andlighet eller min skatteplanering. Egentligen är det samma av synden präglade attityd. Självförverkligande är ganska allmänt accepterat i vår tid. Orden kan växla. Ibland möter man människor som säger att de vill utvidga sitt medvetande och att det är det viktigaste i deras liv. Då får alla andra böja sig för det. Även på det andliga planet är det ibland den gamla människan som styr. Ibland kan det handla om ett språkligt fattigdomsbevis. Man har inga andra ord. Men ändå vittnar det om en oförståelse för den trinitariska grundkategorin, som innebär att självförverkligande och självutgivelse alltid går samman.

Fadern tömmer ut sig själv när han avlar Sonen. I detta förverkligar han sig själv som fader. Hade han inte fått en son, hade han inte kunnat vara en fader. Återigen ser vi principen att vi måste gå tillbaka till tillvarons innersta helgedom, till Treenighetens liv, för att förstå tillvaron. Samma sak sker också i Kyrkans värld. Hon förverkligar sig själv genom att dela ut. Det är inte alltid en präst har lyckan att få dela ut så mycket. Men ibland kan vi verkligen få uppleva detta utdelande, att det verkligen gäller att hela tiden tömma ut det vi får, att dela med oss och att vi då på något sätt finner oss själva. Likadant är det i det vanliga livet.

Är det inte egentligen detta som är själva uppenbarelsens idé, att Gud måste utge sitt innersta? Han måste bli människa. Han måste (på grekiska *dei*) dö på korset, Han måste ge ut sig själv. Samtidigt är detta det friaste av det fria. Friheten – ett ofta missbrukat ord - ligger i att få tjäna och utge sig själv. Självförverkligande kan bara ske i maskopi med självutgivelse. Detta sker alltid genom Andens verk. Det är Andens uppgift att hålla samman, att förena.

Alltsedan Ordet blev kött i Marias sköte genom Andens överskuggande är det Anden som ser till att hela uppenbarelsen blir fruktbar, att Ordet tas emot, att det läggs i åkern och bär frukt, att sakramenten blir fruktbara för frälsningen. Allt som Jesus gör i påsken måste följas av pingsten. Vi ser det i liturgin. *Epiklesen*, bönen över gåvorna, är ett slags ”liturgiskt överskuggande” av Anden, som är nödvändigt för att konsekrationen skall bära frukt. Skriften, som har uppenbarats genom det eviga Ordet, måste alltid tolkas i Andens kraft. Det är bara Anden som ger Kyrkan urskillningsförmåga att se vad som tillhör Skriften. Det fanns

en tid i Kyrkan när man inte hade något nytt testamente utan bara det Gamla testamentet. Så småningom växte det nya fram under Andens ledning.

Anden fortsätter att hjälpa oss att förstå ordet och sakramenten, att förstå uppenbarelsen, att förstå Jesus Kristus. Vi kan inte säga "Jesus är Herre" utan Andens inspiration. Vi kan inte be och handla, inte tro, hoppas eller älska utan Andens vindkraft i seglen och duvans vingkraft. Anden är alltid nödvändig. Den Helige Ande undervisar oss, när han talar livets ord i våra hjärtan. Det gäller både Kyrkan som helhet och den enskilde kristne. Vi kan bara förverkliga vår kallelse under Andens inflytande. Han ser till att ordet bär frukt. Ett ord som vi har hört tusen gånger kan plötsligt få liv. En situation som verkade helt låst kan öppna sig. Anden har en nödvändig funktion i hela uppenbarelsprocessen, vare sig det sker i Kyrkans stora rymd eller i vårt eget lilla, inre rum. Uppenbarelsen måste alltså alltid tas emot och tolkas. Den måste tillvaratas, utläggas. Anden ger Kyrkan del i denna stora uppgift genom läroämbetet.

Anden finns med hela tiden. Vi ser det i Skriften, i sakramenten och i Jesu liv. Ordet och Anden går alltid ihop. Det är kanske så vi får tolka *Filioque*, att Anden och Ordet är otänkbara utan varandra. För att känna igen Ordet behövs Anden. Vi ser det i lärjungarnas liv innan pingsten och vi ser det i vårt eget liv. Vi behöver verkligen Anden för allting. Uppenbarelsen är alltid mer och större än det som kunnat skrivas ner. Uppenbarelsen är ett levande trinitariskt skeende. Ordet blev kött under Andens inflytande och uppenbarar så Guds inre värld. Det är något så stort att det aldrig kan uttömmas.

Man säger ibland lite tillspetsat: Vi tror inte så mycket på Bibeln som på att Guds eviga Ord, Jesus, Ordet, talar. Han skriver inte ner sina läror. Han är inte ens skriftlärd. Men han är vad han lär, och han gör vad han bör. Han skrev bara en gång, i alla fall enligt Skriften, och då var det på marken. Det levande talade, uttalade ordet har ett primat över det skrivna, nedteknade ordet. Jesus skriver sitt levande ord i lärjungarnas hjärtan, i Kyrkans hjärta. Och det är detta levande ord, detta evangelium, som de fortsätter att ge vidare genom tiderna, att tradera till världens ände och fulländande. Från mun till mun ges sedan denna tradition vidare, och först så småningom skrivs den ner. Men även om traditionen aldrig hade skrivits ned har Ordet blivit kött och Evangeliet förkunnats. Ännu i dag är den levande mun till mun-metoden den mest fruktbara evangelisationsmetoden. Augustinus säger att evangeliet är Kristi mun. Han sitter i himlen, men han upphör inte att tala på jorden.

Det är svårt för oss som lever i ett så skriftdominerat klimat att förstå att det levande ordet verkligen har ett företräde. Har något blivit nedskrivet rent och prydligt i ordbehandlare betyder det i våra dagar mer än om man bara har sagt det. Vi lever i en kultur som mer och mer har präglats av det skrivna ordet. Därför är det ingen tillfällighet att fundamentalismen är en så pass sen uppfinning. För kyrkofäderna var fundamentalismen otänkbar. Vi ser med vilken andlig frihet kyrkofäderna läser Skriften. Men samtidigt känner de igen Jesu röst i allt. Skriften har visserligen blivit fundamentet för vår tro, men bara därför att den traderar och förmedlar Guds levande ord, evangeliet. Evangeliet predikades först, innan det skrevs ner.

De flesta kristna i vår tid tänker nog, när de hör ordet evangelium, inte på ett glatt budskap som har förkunnats utan på en gammal, vördnadsvärd skrift som står på bokhyllan och samlar damm. Evangeliet är för de flesta en skrift och inte ett levande budskap. Vi talar visserligen om helig Skrift men det gör den ännu mer ointressant och dammig. Här ser vi något av tragiken i arvsyndens rike. Om evangeliet, det glada budskapet, säger Augustinus: "Låt oss lyssna till evangeliet som Kristus ibland oss". Det är inte i första hand något vi skall läsa utan

något vi skall höra, något vi skall lyssna på, ett livslevande och livgivande ord som verkar här och nu. Det eviga Ordets aktualitet är verkligen evig.

Vi behöver Andens receptivitet, Andens foglighet. På svenska har vi inget riktigt bra ord, men kanske fattigdomen på ord kan hjälpa oss att gå vidare och upptäcka den grundattityd, som vi kan kalla den trinitariska grunddimensionen. Vi behöver den rymd som Anden är för att ta emot ordet, ta emot uppenbarelsen. Vi behöver hela Andens kraft för att möta Ordet som en levande verklighet, inte bara som en vördnadsvärd, gammal och helig skrift. Fäderna talar om *lectio divina*, gudomlig läsning. Vi måste läsa Skriften i det levande, trinitariska perspektivet. Det är Kristus vi möter och vi gör det i Andens kraft och med Fadern som den allt överskuggande horisonten och perspektivet. Samma sak gäller också i Kyrkan i hela den livsprocess som traditionen är och som gör att man så småningom upptäcker vissa perspektiv och sammanhang som man inte såg från början. Redan Origenes sade: ”Kristi ord är alltid fullbordade och på samma gång håller de på att fullbordas. Varje dag fullbordas de och deras fullbordning kommer aldrig att ta slut.”

Vi människor gör ofta indelningar i ett antingen eller. Här har vi tagit till oss Kierkegaards (1813-1855) ”*enten eller*”. Antingen tänker vi på ordet som om det redan vore helt fullbordat och fastspikat och tenderar då att blicka tillbaka, eller ser vi bara på ordet som något som håller på att fullbordas och ser då bara på det som förändras och utvecklar sig. Genom arvsynden glömmar människor tyvärr ofta bort att de har två öron och två ögon. Det blir lätt en ensidighet, antingen eller, kanske särskilt på det kyrkliga planet. Antingen betraktar man bara Kyrkan som en vördnadsvärd, respekterad institution eller gammelmormor som man gärna besöker men inte bryr sig så värst mycket om eller som en ständigt förändrad modegestalt som ständigt har nya kreationer och saker på sig. Det är en karikatyr, men ändå måste vi alla erkänna att vi ofta har lite slagsida åt något håll.

Det är tyvärr inte så många som kan ta till sig hela Origenes sätt att se på traditionen. Bara ordet tradition tolkas av de flesta som något gammalt, fast det egentligen är något evigt nytt. Det är i det ljuset som vi får se på den levande uppenbarelsen, som Kyrkan ständigt öser ur. Där upptäcker vi nya sammanhang och ser nya kombinationsmöjligheter, även om det är samma skatt, samma uppenbarelse som finns med från början. Evangeliet är inte bara något gammalt utan det är något som alltid är nytt. Och skönheten ligger just i fullheten, i samspelet och samverkan mellan det som en gång för alla har blivit uppenbart och det som ständigt blir nytt under Andens ständigt nya inflytanden.

Irenaeus sade: ”Kristus är skatten som är gömd i skrifternas åker. Skriften läst av de kristna är den gömda skatten i åkern som Kristi kors avtäcker och visar upp.” Vi måste alltid leta efter skatten, vi måste avtäcka den. Vi måste läsa, smälta den, idissla den. Den processen pågår hela livet, både i Kyrkans hela livsprocess och i vår egen. Detta sker parallellt med det sakramentala livet. Ord och sakrament går alltid in i vartannat. I kyrkohistorien ser vi den kristna, sakramentala, liturgiska praktiken som vaggan till den nytestamentliga litteraturen. Skriften växte fram i dialog med sakramenten. Ordet har blivit kött och denna inkarnation fortsätter att verka i både ord och sakrament. Så sker det alltid i Kyrkans rymd.

Kyrkan blir till genom att lyssna och näras av Ordet och vi blir kristna på samma sätt, genom tron, lyssnandet och hörandet men också genom ätandet, genom att ta emot sakramenten och förvandlas av dem. Bernhard av Clairvaux (1090-1153) säger: ”Du måste bevara Guds ord på samma sätt som det är bäst att bevara din kroppsliga föda, ty det är levande bröd och andens föda. Medan jordiskt bröd ligger i skåpet, kan det bli stulet av en tjuv. Det kan bli gnagt av en

mus eller helt enkelt bli dåligt, eftersom det bevarats för länge. Men om du äter det, vad har du då att frukta? Bevara Guds ord på detta sätt, ty välsignade är de som bevarar det. Låt det då tas in i din andes mage och gå över till de ting du bryr dig om och till de ting du gör. Ät det som är gott och din själ skall få njuta välgång. Glöm inte att äta ditt bröd, så att ditt hjärta inte torkar ut. Om du bevarar Guds ord på detta sätt, finns det inget tvivel om att det skall bevara dig.”

Ordet och sakramenten måste tas emot. Vi måste äta. Vi måste inta och bevara det som Gud ger oss. Denna process omspannar, som Bernhard antyder, hela vårt liv. Och det som har tagits in i vår andes mage går över till de ting vi bryr oss om och till de ting vi gör. Ordet och sakramenten som vi får idissla och smälta förvandlar oss. Vi lyssnar till Guds ord och då lyssnar vi inte bara till det vi läser, utan vi lyssnar till hela budskapet. Eller vi kan som Gustavo Gutiérrez säga, att det egentligen är ordet som 'läser oss'. ”Vi kan inte glömma Guds ords ifrågasättande karaktär. Skriften är inte någon passiv samling av svar på våra frågor. Lika väl som vi läser Bibeln kan vi säga att Bibeln 'läser oss'. Många gånger ser vi våra egna frågor omformulerade i Bibeln.”

Det är ordet som sätter oss i fråga, ordet som 'läser oss', som ger oss oväntade och nya perspektiv. Genom att läsa och ta emot ordet förvandlas vi också. Låter vi verkligen ordet sjunka ner upptäcker vi nya perspektiv, både på trons väg och i det vanliga livets väg. Det är Anden som genom ordet 'läser oss' och läser vår tillvaro. Det är mycket viktigt att ha den öppna rymdens perspektiv när vi tar emot kommunionen. Det är inte jag som fullgör mina andliga behov. Jag går inte till kyrkan för att tillfredsställa mina andliga behov, och om jag gör det reducerar jag Gud till någon som rättar sig efter mig. Ser vi på tillvaron i ett perspektiv av andlig behovstillfredsställelse, blir det som vi vill. Då kan vi inte öppnas till Guds egen plan.

Vi kan också missbruka Guds gåvor, ofta med bästa vilja i världen. På franska säger man att vägen till helvetet är kantad med goda avsikter. Det låter lite franskt och cyniskt för oss som menar oss vara så svenskt godhjärtade. Men människan kan missbruka allt. ”Som spindeln säges ur rosen suga gift, kan man till ont förvända Herrens Heliga Skrift”, säger Angelus Silesius (1624-1677). Snart sagt alla villfarelser kan en virrig hjärna hitta belägg för i Skriften, om han läser den efter eget huvud. Men om vi ödmjukt försöker öppna oss för hela denna rymd kan också misstagen lända oss till hjälp. Man säger att Elisabeth av Treenigheten (1880-1906) fick hela sin andliga rymd uppförstorad genom ett exegetiskt misstag av orden *Laudem gloriae* (Ef.1). Hon säger sig själv vara Guds härlighets lovprisning. Trots misstaget öppnades på ett djupare plan en ny rymd. Ingenting behöver vara slutgiltigt om vi har det andliga djupperspektivet.

Det är därför Kyrkan behöver hela Guds folks läsande. Hon behöver den exegetiska förståelsen men också de obildades och de små människornas förståelse av Skriften, allt under Andens och ämbetets reglerande funktion. Återigen, vi behöver mer än våra egna ögon, mer än våra munnar, mer än vårt hjärta för att ta emot hela uppenbarelsen. Vi behöver hela gudsfolkets, alla helgons mottagningskapacitet. Det underbara i kristendomen är att även om vi är enbenta och bara har en hand och en mun, får vi ta emot ordet tillsammans med alla andra. Även om vi tycker att vårt liv i många avseenden är halvdant och lite halvt misslyckat, får vi glädja oss åt våra misstag som kanske för någon annan kan bli trappsteget att komma Gud närmare. Vi vet, inte minst som präster, att det som folk ibland mest uppskattar är våra misstag. Vi kan ha sagt någonting som uppfattas på helt annat sätt än vi menade. Så kommer folk och säger att det var precis det de behövde höra. På liknande sätt kan det vara med de

tragiska misstagen i Kyrkans historia, synderna. Efter de stora nedgångsperioderna kommer ofta en explosion av helighet.

I denna rymd är det Guds ord som råder. Det är Guds perspektiv, evigheten. Det är Andens kraft som styr. Mottagandet av uppenbarelsen, av det glada budskapet, sker i Andens kraft. Det är inte så mycket en enbart mänsklig process utan något som återspeglar det som sker inom Treenigheten. Kyrkan är en avbild av den treeniga gemenskapen, och det ord som Kyrkan har fått ta emot, den gåva hon har fått i uppenbarelsen, är något som Gud själv tar emot i henne. Det kallar vi Andens receptivitet. Andens mottaglighet, Andens fruktbarhet uttrycker verkligen att Anden har givits som en gåva till hela Kyrkan och till de enskilda kristna. Har vi fått en gåva, är den vår. Vi har på något sätt förfoganderätt över Anden. Och det är vår stora nåd men samtidigt vårt stora ansvar att vi förfogar över Andens mottaglighet. Men att förfoga är i kristendomen att bli foglig. Vi låter oss förvandlas av det som finns inom oss. Det gör eller försöker vi göra varje gång vi lyssnar till ordet, varje gång vi tar emot sakramenten. På ett annat plan skulle vi kunna säga, att det vi gör är bara att vi öppnar munnen för att öppna oss för livets mysterium, varje gång vi spetsar öronen. Bakom själva det vanliga livet anar vi Guds liv, Guds treeniga mysterium som har uppenbarat sig, har blivit kött i Jesus Kristus, har blivit skrift, har blivit bröd. Så ser vi att detta mysterium möter oss och omspanner oss på alla sidor.

Vi ber till sist om nåden att se och att höra.

Du är det eviga Ordet och du talar till oss i varje ord. Du är Faderns avbild. Och vi får se dig i varje bild på ögats näthinna. Ge oss din Andes kraft att känna igen din skönhet där vi minst anar den. I Faderns och Sonens och den Helige Andes namn. Amen.

Föredrag IV

Herre, låt ditt mysterium verka i oss ögonblick för ögonblick.

Gud har uppenbarat sig i sitt människoblivna Ord, men han har också gömt sig, dolt sig. Därför blir och blev Jesus Kristus inte igenkänd av alla utan bara av dem som av kärlek förmår se igenom förklädnaden. ”Han har blivit sänd inte bara för att bli sedd utan också för att förbli dold”, skriver Origenes. Det finns i själva uppenbarelsens idé ett moment av ogenomtränglighet och mysterium. Det som för någon är öppenhet kan för andra vara helt fördolt. Därför har det fördolda livet alltid en stor betydelse i kristendomen, vare sig det sker i ett klausurklosters avskildhet eller i ett kristet liv mitt ute i storstadens anonymitet. Att betona det fördolda i uppenbarelsen är väsentligt. Allt kan inte uppenbaras. Ibland kan det vara det fördolda som talar djupare och mer. Vi har inte förmågan att inse allt om Gud, att se Gud i ögonen. Avståndet mellan oss och Gud är och förblir oändligt, trots eller snarare tack vare uppenbarelsen.

Det är avståndet mellan Gud och oss, mellan Skaparen och hans skapelse, som möjliggör tillbedjan, dyrkan, kult. All bön och kärlek bygger på avstånd likväl som på närhet. Återigen går det tillbaka på en inomtrinitarisk verklighet: avståndet, distansen, mellan Fadern och Sonen. För att det skall finnas äkta närhet måste det också finnas avstånd.

I uppenbarelsen flyttas liksom både avståndet och närheten över till oss. Hela Kristusmysteriet bygger på att Sonen uppenbarar Fadern, men att han gör det på ett fördolt sätt. I Jesu eget liv ser vi att han ständigt också döljer sig, drar sig undan. Därför måste vi, när vi närmar oss uppenbarelsen, acceptera också det fördolda mysteriet. Det finns både något uppenbart och något fördolt. Vissa människor betonar mer det uppenbarade och andra mer det fördolda. Vissa vill genomforska och genomskåda allt. Andra vill bara ha mysterielängtan. Men i kristendomen består mysteriet av både det uppenbarade och det fördolda.

I den kristna tron finns både avstånd och närhet och det gäller alltid att respektera det i förkunnelsen. När människan inte finner mysteriet och mystiken inom kristendom, ger hon sig genast ut på upptäcktsfärd och pilgrimsfärd i världen. I Jesu ankomst till världen talar Jesus med både ord och tecken. Han är ingen skriftlörd, men han ger oss undervisning. Han ger oss sin lära. Men han talar lika mycket med tecken, handlingar, under, gärningar och symboler. Allt detta ger oss själva mysteriet. Vi kan inte bara ta emot orden, läran, för då missar vi något väsentligt. Men samtidigt behöver vi orden för att förstå tecknen. Allt talar om Gud. Men allt döljer honom också. Det som för en människa talar om Gud kan för en annan vara raka motsatsen.

När jag studerade i Rom var det mycket märkligt hur folk reagerade på ordensdräkten. Vissa hälsade och verkade nöjda när de såg någon i ordensdräkt. Andra till och med spottade eller gjorde tecken mot det onda ögat. Det finns en märklig vidskepelse som säger att om man träffar en ordenspräst eller en nunna det första man gör på morgonen, så har det otur med sig. Det som för en människa talar om Gud kan för en annan tala om motsatsen. Det som för någon uppenbarar Gud kan för någon annan dölja Gud. Det kan vi aldrig veta i förväg.

Likadant är det med Guds ord. Här uppenbarar Gud sig själv, men han döljer också sig själv. Det är något som kyrkofäderna också betonar. Origenes säger: "Du Herre har bedragit mig!" Gud är inte riktigt så rak som vi. Vi vill ha raka svar på allting. Men Gud använder också en portion helig list för att dra oss in i sitt mysterium. Därför måste vi alltid läsa Skriften, ja, läsa hela verkligheten med bägge ögonen, både med ett öga som ser det uppenbarade och ett öga som ser det fördolda. "Vi har en så stor Gud och Herre", säger Teresa av Avila, "att ett av hans ord i sig kan rymma tusen mysterier". Gud säger vem han är till den som vill öppna sig och ta emot honom, men han döljer sig också för den som inte vill veta av honom eller inte är mogen. Det sista är lyckligtvis en sanning med modifikation, för han gömmer sig just för att bli ännu mer eftersökt.

Vi får också komma ihåg, att vi ibland kan motverka våra syften. Om vi sprider Bibeln och kristna skrifter till bristningsgränsen, vill ingen läsa dem. Men måste man tjuvläsa och tjuvtitta och tjuvlyssna på predikningar och skrifter, blir det genast lite mer intressant. Vi måste också gå till väga med en portion helig list. Hur kan vi då sammanfatta denna heliga list som Gud använder sig av? Origenes ger svaret: "Alltid när han blir upprörd, visar sig svartsjuk, utslungar hotelser och svingar sitt ris, då måste man i detta lyssna sig fram till hans barmhärtighets röst". Vi måste lyssna oss fram. Vi måste treva oss fram till den äkta kärnan i Guds uppenbarelse. Talar vi bara om Guds kärlek och barmhärtighet, då blir det lite för menlöst och folk orkar nästan inte lyssna. Men börjar vi svinga riset lite grann, med måtta - för det finns också en tendens att finna glädje, ja, skadeglädje i det - väcker det intresse. När det gäller uppenbarelsen och mysteriet måste vi hålla ihop både uppenbarelsen och hemligheten och uttrycka allt så rakt och äkta som möjligt.

Till Kristusmysteriet hör att vi får känna igen Kristus där han är mest dold och i dem vi har svårt för. Vi kanske säger att vi inte har något problem med de fattiga, men det beror på att vi har de fattiga på så stort avstånd. Skulle de belägra oss dag och natt, är frågan hur vi skulle reagera. Vi måste erkänna att vi alltid behöver den totala Kristus-gemenskapen för att känna igen honom i dem som vi har svårast för. Det är alltid lätt att se hur andra skulle uppföra sig och hur andra skulle känna igen Kristus. När vi tänker på de rika i Brasilien, vet vi precis hur de skulle reagera. Men det är inte det som är intressant utan hur vi känner igen Kristus i den kategori människor som är svårast för oss att smälta. Här är det tal om mystik, inte att moraliserande förehålla andra hur de skall möta Kristus utan hur vi skall känna igen honom där han är mest dold.

Därför talar man ibland om broderns sakrament. Vår broder är den vi har svårast med. Kain och Abel är det klassiska exemplet. Broderns eller den fattiges sakrament hjälper oss att se Kristus, igenkänna honom, där vi egentligen inte vill se honom. "Det är inte så lätt", som Hélder Câmara (1909-1999) säger, att "bevara en Volkswagensjäl i en Cadillac". Det är alltid lättare att veta hur andra skall bete sig. Ändå är kristenheten i grund och botten enstämmig när det gäller denna syn, även om de historiska tillkortakommandena är så stora. Nikolaj Berdjajev (1874-1948) sade: "Om jag är hungrig är det ett materiellt problem. Om andra är hungriga är det ett andligt problem". Det uttrycker egentligen samma sak.

Den klassiska samvetsfrågan är inte om det räcker att vara fattig i anden, som många av dualismen präglade kristna tycks tro. För en kristen spiritualitet gäller ett maximum och inte ett minimum. Och Anden skriver vi med stort A, att vara fattig i Anden är att känna igen Kristus i var och en, speciellt på det område som är mest svårsmält för oss, i den broder som vi inte kan inpassa i vår värld. Därför behöver vi alla denna del av sakramentaliteten. Det är något man har skrivit spaltmeter om i klosterlitteraturen.

I alla mänskliga kommuniter och sammanhang gäller det att upptäcka att broderns sakrament ofta är den tändande gnistan eller avgörande punkten. Skall jag ta emot Kristus i allt eller skall jag skapa mig en slags strömlinjeformad värld där han får hålla sig på mattan? Får han bryta igenom i de anletsdrag som jag helst skulle vilja krossa sönder eller artigt gå förbi? Skall jag släppa in den som knacker på, även om jag vet att han är en massmördare? I vissa fall kan det bli så påtagligt. Här har vi inga enkla svar. Den första rektionen är alltid att ringa till polisen. I Sverige är vi uppfostrade att lita på att polisen kan klara av allting. När jag var hos karmelitnunnorna i Moskva var det tvärtom. När de var hotade, frågade de grannarna om de skulle ringa till polisen. "Nej, men det gör man aldrig här. Det är det sista man gör", svarade de.

Vissa frågor är inte så enkla att besvara, utan här gäller den mystiska öppenheten för Kristi närvaro i allt mänskligt, i allt skapat. Denna mellannivå är svår att förstå för människor i vår tid, eftersom vi lever i två världar: den nakna materiens värld och den rena andens värld, där anden ofta förstås som förståndet. Därför är det sakramentala fältet ofta svårt för människor att förstå. Ändå måste vi säga att vi bara genom att vara skapade har en slags inre förståelse för det.

När människor talar om sakramenten, t.ex. eukaristin, säger de ofta saker som inte alls är riktiga, men ändå kan de ha en djup fördold längtan att förstå. Vissa säger att eukaristin bara är en symbol. Frågan är vad de menar med det. Här ser vi hur oerhört viktigt det är att ge skapelsen, materien, allt det som finns här på jorden dess rätta plats och dess rätta värde men då alltid som något som pekar vidare, något som kommer från Gud och leder vidare till Gud.

Allt i denna värld är ett sakrament på den värld som skall komma. Louis Boyer (1913-2004) säger: ”Allt i världen är brottstycken och skärvor, som kan skymma sikten på Gud, men det kan också låta oss ana hans härlighet. Så är det också med orden vi använder om Gud. De kan både dölja och uppenbara honom. Pascal brukade säga: 'Bara Gud talar bra om Gud.' Vi skulle kunna tillägga: 'Bara Gud talar bra *till* Gud.'” Det är egentligen det som hela Kristi verk går ut på. Han talar bra om Gud och också bra till Gud. Här ser vi att vi i vårt sätt att leva, tala, handla tar emot allt från Jesus Kristus. Allt det vi har fått är Guds gåva till oss genom honom. Vårt sätt att tala, att svara är att i honom gå till Fadern. Att vi är kristna betyder att vi är inlemmade i Kristus. Vi lever i Kristus alltid. Ingenting är likgiltigt. Gud talar alltid till oss i honom, och vi kan alltid tala till Gud genom honom. I nästa föredrag, den sista pusselbiten, skall vi se på människans gensvar. Det får också bli övergången till det vanliga livet, att svara Gud, att i Kristus svara Fadern.

Fader, i din Son har du givit oss allt. Därför ber vi dig om nåden att ge dig allt.

Föredrag V

Herre Jesus ge oss din Ande, så att vi alltid kan svara när Fadern ropar på oss.

Då är framme vi den sista stationen eller den första som alla de gamla reträttledarna skulle säga, eftersom reträtten aldrig tar slut. Tåget går vidare. Vi tror att världen är värdefull i Guds ögon och att det i världen finns något som han är helt förälskad i: människan. Som varje annan förälskad längtar Gud efter att få sin kärlek besvarad och bejakad. Hela uppenbarelsen är inriktad på detta enda, att människan skall ta emot Gud, låta honom bli den stora skatten i hennes liv och svara honom.

Ordet blir kött som vi just för att visa oss hur vi skall låta Gud älska oss. Gud blir människa för att besvara kärleken för oss och i oss. Nåden, det övernaturliga och gudomliga liv som ingjuts genom dopet och späds på genom de andra sakramenten, vill ta oss mer och mer i besittning och infoga oss i det treeniga livet. Det är med Guds eget ord vi skall svara. Han är både ordet och svaret. Hans ord är vår lovsång och vår bön. Det handlar inte om att hitta på en massa ord. Det är hans ord som skall genljuda. Vi skall delta i det treeniga kärlekslivet. I Sonen får vi gå till Fadern. Han är vårt svar. Vi kommer inte av egen kraft utan av Guds egen andekraft.

Det är viktigt för Gud att få svar, att få gensvar. Kärlek ropar på genkärlek, gåva på gengåva. Vi kan ibland mena oss vara så väldigt osjälviska. Vi säger att vi inte vill ha gengåvor och genkärlek. Men då är vi nästan mer osjälviska än Gud. I kärlekens väsen ligger att den tas emot, besvaras. En ganska subtil frestelse för många kristna är att vilja vara mer osjälviska än Gud. Det ligger liksom i kärlekens ”gen-etik” att den skall sprida sig och få gensvar. Gud vill att kärleken skall sprida sig. Om han bara ger och ingen tar emot och svarar, blir det inte riktigt som det var tänkt.

Hela idén med uppenbarelsen är att det är någon som tar emot den, besvarar den. I det Andra Vatikankonciliet konstitution om den gudomliga uppenbarelsen, *Dei Verbum*, betonas mycket starkt den dialogkaraktär som den gudomliga uppenbarelsen har. Att det finns någon som är i stånd att svara, bejaka Gud, när han erbjuder sitt innersta mysterium, är en

älsklingstanke för hela traditionen och mystiken, och det är faktiskt bara det som gör mystik möjlig och praktiserbar. I *Dei Verbum* läser vi: ”I denna uppenbarelse talar den osynlige Guden med sin överflödande kärlek till människorna som sina vänner och finns bland dem för att inbjuda dem till gemenskap med sig och ta upp dem i denna.”

Denna svarande, ekande gemenskap är Kyrkan. Gud tog det säkra för det säkra och instiftade Kyrkan. Då är det i alla fall någon som svarar! Gudsfolket är skapat som ett kollektivt och progressivt lyssnande till Guds ord. Att lyssna i lyhördhet och lydnad är själva meningen med Kyrkan, med gudsfolket. Kyrkan är den lyssnande, lyhörda, lydiga brud som girigt fångar upp varje ord som utgår ur Brudgummens mun och som också får svara.

Det är här vi får placera allt vi kan kalla bön, helighet och mystik. Här är det verkligen tal om ett äkta svarande. Man kan missförstå på två sätt. Antingen ser man bruden som alltför passiv, som om hon inte hade något egenvärde, utan bara var en död kanal, eller kan man betona det aktiva alltför mycket. Samma sak gäller den kristna synen på människan och frälsningen. Synen på uppenbarelsen som Guds tilltal och vårt svar i Jesus Kristus hjälper oss att se lite djupare. Bruden svarar inte på egen hand, utan just genom sin gemenskap med det människoblivna Ordet som är svaret på Faderns ord.

Vi blir lyssnande, lyhörda och lydiga i och genom Kyrkan. Där tar vi emot Guds ord. Även om vi läser Bibeln utanför själva Kyrkan och möter kristendomen utanför det synliga kyrkosammanhanget, är det i Kyrkan ordet blir närvarande och bär frukt. Kyrkan tar emot uppenbarelsen på allas vägnar och hon fostrar oss till det nya livet i enlighet därmed. Därför säger vi att Kyrkan är både *Mater et Magistra*, moder och läromästarinna. Vi föds till det nya livet i henne. Vi lyssnar till hennes undervisning. Ord och sakrament förmedlas alltid genom henne. Samtidigt som Kyrkan är byggd på ord och sakrament är det hon som får sköta ruljansen så att säga och låta oss få del därav. Därför tror vi att Kyrkan är nödvändig.

Utan Kyrkan finns det ingen som helt kan ta emot och bejaka Guds uppenbarelse och erbjudande. Vi är alla begränsade i vår synförmåga. I vårt kristna liv kan vi inte smälta allt på en gång och få en överblick över allt. Även om vi tycker att vi har en vid trosblick, är det alltid några små bitar vi glömmer bort. Detsamma kan vi säga om varje tid, varje epok, Vi behöver därför denna gemenskap, denna lyssnande, lyhörda brud, som kommer ihåg allting, som bevarar allt i skattkistan - som man alltid talade om förr - men som har blivit bortglömd nu när vi är så generösa att vi inte vill ha några skattkistor.

Då glömmer vi vissa saker, men de dyker ibland upp oväntat. Så är fallet med relikkulten, som är ganska främmande för nutida kristna och det gäller nog alla kyrkor. Det är inte bara några av de strängaste lutheranerna som tror att katolikerna hela tiden är upptagna med relikklut. Ändå dyker kulten upp. När Moder Tekla, generalabbedissan i Rom, gav en liten benflisa av den heliga Birgitta till ärkebiskop Bertil Werkström (1928-2010) satte man upp en relikgömma i Uppsala domkyrka. Här ser man att det är kvinnan bakom allt! Det är ganska märkligt att relikkulten kom in den vägen. Det kanske inte är så mycket kult, men det är i alla fall något som har dykt upp igen. Avlaten är ett annat exempel. Begreppet de heligas samfund börjar också bli lite mer acceptabelt.

I lyssnandet, i det lyhörda finns det oändligt många toner och ingen av oss kan fånga in allt detta. Vi måste alltid räkna med att även mer väsentliga ting kan hamna lite vid sidan om i vårt personliga trosmedvetande. Det är då vår tillväxt hakar upp sig. Det gäller både i stort och i smått, både i lokala församlingar och i enskilda människors liv.

Vi kan ta upp frågan om slaveriet. Hur länge dröjde det innan de kristna förstod att det inte kunde stå i överensstämmelse med evangeliet? Kyrkan har tid på sig. Som lite sorgglustigt brukar jag berätta att karmelitnunnorna i Amerika på 1700-talet hade med sig slavar som hemgift. Bara en sådan sak kan verkligen ruska om oss och få oss att se vilka blinda fläckar vi kan ha. Också Kyrkan som folk har tid på sig att upptäcka vissa sammanhang och vissa saker som vi nu tycker är helt självklara. Skulle det nu komma en karmelitnunna med slavar, skulle man inte ta emot henne så lätt. Vi är beroende av det mänskliga klimatet, också i Kyrkan och i vår kristna existens. Därför kan vi inte heller alltid säga att det var bättre förr och att urkyrkan i alla avseenden var bättre.

Vi tror att det finns ett allt djupare och djupare lyssnande. Det kan vi se helt konkret. Hade de första kristna sett treenighetsikonen hade de antagligen inte riktigt varit med på noterna, för treenighetstron som sådan och på det sätt vi förstår den kan inte sägas finnas nedskrivna i Bibeln, utan den har vuxit fram i Kyrkan. Likadant är det med synen på Kristus som en person i två naturer och även med synen på Maria. Det finns ett djupare inväxande i uppenbarelsen. Man kan lyssna mer och mer och förstå vissa sammanhang. Det gäller både det dogmatiska och det etiska området. Slaveriet tog man länge för något helt självklart, men så småningom lyssnade man till dolda toner i evangeliet. Det gäller att urskilja och det är inte alltid så lätt. Kyrkan behöver därför ha tid på sig och vi också.

Vi behöver hela den kyrkliga horisonten för att växa in i dialogen inom Treenigheten. Ibland hör man människor i vår tid säga att det bästa är att lämna kyrkan, en överårig organisation, där det bara finns en massa misstag. Då är det bättre att börja från scratch, från början, för då gör man inga misstag. Men snart märker man, att man ändå gör ungefär samma misstag, ja, ännu fler. Den överdrivna individualismen och tilltron till jagets förmåga har kanske aldrig varit så stor som i vår tid. Samtidigt som man har en viss motvilja mot Kyrkan som folk, som organisation och en stor tilltro till jaget, till individen, börjar också individen att lösas upp. Det är ingen tillfällighet, för det är just i Kyrkan som Kristi brud man finner det äkta jaget. Jaget uppstår alltid i ett vi, i Kyrkans vi och då i Kyrkans vi som en dialog med Guds Du. Vi talar ofta med Martin Buber (1878-1965) om jag och du. Det är helt riktigt att vi i vårt förhållande till Gud alltid är ett jag som möter Guds Du.

Det finns också en annan sfär, viets sfär. Det är mycket viktigt att se bägge delarna. Annars hamnar vi antingen i den överdrivna individualismen i olika former eller i det helt uttunnade jaget. Brudmystiken har en mycket djup funktion i hela det kristna livet. Som bruden ser vi både Kyrkan, oss själva och Maria, den svarande som tar emot Gud. Det är hon som har fått skatten. Det är hon som har fått Ordet. Det är hon som fått sakramenten, och i henne och genom henne rustas vi till brud.

Det är brudens stora uppgift att vara receptiv, mottaglig, ta emot, låta sig frälsas, låta sig formas. Det lilla ordet låta antyder att det rör sig om ett slags mellanting mellan aktivitet och passivitet. För att höra, för att lyssna till Gud måste vi vara både aktiva och passiva. Likadant är det när vi tar emot sakramenten och när vi ber den kristna bönen. Vi kan inte bara säga att nu skall vi göra något. Då slår vi vår panna blodig och tänker att nu skall vi prestera inre bön och nu skall vi effektivt och smidigt ta emot sakramenten. Här är det inte enbart tal om aktivitet, där vi bestämmer oss att göra något. Här är det något annat och djupare. Vi måste bli idel öra för Guds ord.

Här kan teologin hjälpa oss att förstå. Nåden är en gåva, ingjutet liv, men det är också något som får oss att medverka med Gud. Frälsningen gör oss inte till lamslagna individer utan aktiverar ett djupare skikt inom oss. Vi kan inte förstå hur det kan gå ihop, men ändå är det en grundregel i hela det kristna livet. Någon har sagt att denna grundregel går tillbaka på *filioque*. Sonen framgår ur Fadern och som ett andra steg framgår Anden ur Fadern. Man har lagt till ”och ur Sonen”. Det kan vi missförstå, som man ibland har gjort, och mena att det skulle vara ett slags äktenskap, lika mycket Sonens som Faderns verk. Men istället får vi tro att det rör sig om mellanläget mellan passivitet och aktivitet. Då tror jag att det kan vara något acceptabelt också för de strängaste ortodoxa som just reagerar mot synen att Anden framgick ur Sonen på ett likadant sätt som ur Fadern. Naturligtvis inser vi att vårt mänskliga förstånd inte räcker till. Men denna samverkan, denna medverkan, detta sätt att låta sig hanteras, antyder något av mellanläget mellan aktivitet och passivitet.

Vi tror att något liknande måste finnas i Gud själv. Fadern har ett primat i Treenigheten. Han är källan varur allt har sprungit fram, *Principium sine Principio*, principen utan princip. Men han delar med sig av sin förmåga till Sonen. Kanske det är detta vi ser i *filioque*, att Fadern i sin oändliga barmhärtighet vill ha medarbetare. Skaparen vill ha medskapare. Frälsaren vill ha medfrälsare. Det är begrepp som ännu i vår tid kan vara lite svåra att tolka rätt i olika sammanhang.

Under det Andra Vatikankonciliet talade man om att eventuellt proklamera Maria som *Coredemptrix*, som medfrälserska. Men det gjorde man inte, eftersom man insåg att begreppet lätt kunde missförstås och tolkas som en slags pendang till Frälsaren. Istället proklamerade man Maria som Kyrkans Moder. Det är lite mer lättsmält att förstå, att hennes moderliga roll är en återspeglning av Guds faderliga roll. Maria medverkar med Gud just som moder. Hon gör det inte av egen kraft, utifrån sin egen varelse, utan hon medverkar med nåden. Hon samverkar med Gud.

Något liknande kommer oss alla till del genom frälsningen, genom nåden. Bara genom att vi låter oss frälsas blir vi frälsningsverktyg. Mystikerna och helgonen betonar mycket att det inte bara är tal om mig och min frälsning. Teresa av Avila såg sin kallelse att reformera Karmel som ett deltagande i frälsningsverket. Hon ville bistå Kyrkan att sprida frälsningen. Det medfrälsande, medlyssnande deltagandet är inte så lätt att fånga in i ord, men det går som en röd tråd genom det mesta i det kristna livet. Det är Kyrkans stora roll att förmedla frälsningens gåva. Som kristna är det vår stora uppgift att ge vidare det vi har fått.

Bara genom att ta emot Gud tar vi emot honom för alla andras räkning. Vi tar emot sakramenten inte bara som vår egen föda utan som hela världens föda. Det ställföreträdande draget, de heligas samfund, har med Guds inre liv att göra. En ständig princip i det kristna livet är att allt har sitt yttersta ursprung där. Därför finns det de som säger att det inte är någon tillfällighet att det lilla och irriterande *filioque* finns, för det antyder något om den medverkande aspekten i Gud, att Fadern låter Sonen delta i sitt verk att frambringa Anden, även om det inte är nödvändigt att ha med *filioque* i trosbekännelsen. Åtminstone från katolsk sida ser man det inte som en trosskillnad med de ortodoxa. Men *filioque* ger en viss accent, en viss dialog åt hela det kristna livet som annars lätt kan förloras och stelna till på olika plan.

I uppenbarelsen är det bara Gud som talar. Det spelar inte så stor roll om någon lyssnar. Frälsningen är bara Kristi verk och vi blir passiva objekt. Men ser vi på livet i Treenigheten, ser vi också den djupa dialogen. Typiskt är att när vi ser på Rubljevs ikon, vet vi inte riktigt vem som är vem. Man ger ibland förklaringen att man måste vara ”invigd” för att klart se

skillnaden. Det treeniga livet kan klarna för oss så småningom. Så har det varit i Kyrkans historia genom dogmutvecklingen och genom inträngandet i hela treenighetsmysteriet. Så är det också i vårt eget liv. Dopets gåva kan ständigt utveckla sig.

Lars Thunberg (1928-2007) pekar på en annan aspekt. Han säger: ”Uppenbarelsereligionens betoning av uppenbarelsen *ad extra* som primär vidmakthålles och kvalificeras i den fornkyrkliga kristna traditionen. Att internaliseringen framhävs så starkt och att därigenom den internaliserade uppenbarelsens karaktär av *gnosis* också framhävs, öppnar samtidigt en dörr mot religioner för vilka utgångspunkten inte är den gudomliga självkommunikationen utan människans introspektiva förmåga. Den öppna dörren innebär inte likställande av de två formerna men väl en möjlighet att föra dialog om uppenbarelsens innehåll: vad man lär sig om verklighetens karaktär, inklusive dess helighet, och om människans plats i denna verklighet, inklusive hennes etiska förpliktelser som förvaltare av insikten och dess konsekvenser.”

Det han säger går ut på är att det finns två slag av uppenbarelsereligioner. Uppenbarelsen kommer antingen utifrån eller inifrån. I kristendomen kommer uppenbarelsen utifrån. Det är Gud som talar och vi som lyssnar. Det understryks i den fornkyrkliga traditionen och egentligen i hela den kristna traditionen. Thunberg understryker också internaliseringen, att uppenbarelsen skall bli kött och blod i oss, att den skall bli vår. Då kommer vi in på den aspekt vi talade om, att vi inte bara är passiva utan att vi skall smälta och ta emot det vi får. Så pekar Thunberg på dialogen med de religioner som är byggda på människans introspektiva förmåga, alltså i första hand en viss form av hinduism, där det inte är tal om gudomlig självkommunikation utan om att människan själv försöker tränga in och tränga fram till uppenbarelsen. Han säger att det trots allt finns en viss möjlighet till dialog mellan de här två slagen av religion, eftersom vi också har internaliserat uppenbarelsen - vi är medskapare, medfrälsare och medlyssnare.

Vi är inte bara passiva lyssnare till uppenbarelsens budskap, utan i själva uppenbarelsen ligger det en inbjudan till dialog. Det betonar det Andra Vatikanconciliet så starkt och därför är det nog ingen tillfällighet att conciliet också betonar dialogen med andra religioner. Vi måste i vår tid understryka uppenbarelsen, eftersom den hela tiden ifrågasätts av nyandligheten, som egentligen är ett fiffigt försök att göra österländsk religion anpassad till Västerlandet. Man betonar då det introspektiva - att man inte behöver frälsas, att man inte behöver lyssna, att Gud inte kommer utifrån utan inifrån. Men Thunberg säger att vi också redan i den fornkyrkliga traditionen och alltsedan dess har den internaliseringsprocess som han kallar *gnosis*.

Vi ser att kristendomen till sitt väsen har en Gud som talar. Men han är också oerhört angelägen om att vi svarar, att vi tar emot ordet, att vi använder det, att vi smälter det, att vi låter det eka i oss. Det är därför mysteriet kan bli mystik i oss. Det har dock också funnits kristna som helt har avvisat den tanken, eftersom de har varit så enbart inriktade på uppenbarelsen. Men vi ser att det redan från början har funnits ett moment av internalisering, *gnosis*, eller det vi kallar kontemplation och mystik. Här kan vi använda Bibelns eget ord: hjärtat.

Karl Rahner (1904-1984) säger, att hjärtat tillhör de ”urord (ty. *Urworte*)” som skiljer sig helt från ”nyttoorden (ty. *Nutzworte*)”. Det finns vissa urord som säger något om vem vi är. Alla andra säger något om vad vi gör, vad som är nyttigt. Hjärtat – för att använda Bibeln - är just det organ som lyssnar, som tar emot men som också tillgodogör sig det som tillförs.

Om hjärtat är passivt i vår kropp eller aktivt är inte så lätt att veta. Vi kan inte säga, att nu skall hjärtat slå lite långsammare eller nu skall det slå lite fortare. Ändå är det vårt hjärta som slår. Därför är det kanske ingen tillfällighet att just hjärtat antyder något om vår persons kärna. Det är där vi tar emot, älskar och låter oss älskas och frälsas. I hjärtat blir ordet mottaget och bäddas ner. Där bär det frukt. Är detta aktivitet eller passivitet? Det är snarare nådens mellanläge, där Gud verkar i hela sin allmakt, men där vi inte blir utsläckta dussinvarelser utan där vi blir allt djupare aktiverade.

Hjalmar Ekström (1885-1962) använder ibland ett gammalt, vackert, svenskt ord för detta mellanläge: lidsam. ”Om människan blott på ett lidsamt sätt tager emot honom”, säger han. Det anknyter till det gamla uttrycket *pati divina*, att ta emot Guds gudomliga mysterium så mycket att man blir lidsam. Man blir hanterbar som leran i krukmakarens hand. Men det är inte så lätt för oss i dag att förstå innebörden. Vi har ofta glömt bort denna mellanstation.

Antingen gör vi någonting eller så känner vi någonting. Man säger att de två viktigaste frågorna som man på svenska ofta ställer är: Hur känns det och vad gör du? När man intervjuar människor och talar om människor är detta det viktiga, inte så mycket vad man är, utan vad man gör, vad man åstadkommer och hur det känns. Naturligtvis kan vi förstå det riktigt, på ett djupare plan, men det kan också reduceras till ytplanet, där vi ständigt växlar mellan olika känsloupplevelser eller tomhet.

Ändå tror vi att nådens lidsamma plattform verkligen kan öppna människor för ett djupare möte. Då spelar det inte så stor roll vad man gör, vad som är nyttigt, vad man producerar, hur effektiv man är, hur balanserad man är. Här är man egentligen bara öppen för den djupa dimensionen i tillvaron och utifrån den kan man sedan bli delaktig i Guds verk. Det är här vi lär oss att lyssna på Guds röst, vara lydiga och bli lyhörda, receptiva.

Allt detta låter ganska abstrakt, och därför har man i den kristna traditionen alltid sett detta förkroppsligat i en människa, i Maria. Därför var det ingen tillfällighet att man talade om den medfrälsande uppgiften, och då inte som ett slags konkurrensföretag som öppnades för att vår Herre inte riktigt klarade av frälsningen och att vi därför skulle försöka med Maria, såsom vissa kanske uppfattar det.

Det är en mardröm vid ekumeniska möten att någon katolik skall ställa sig upp och säga: ”För mig är Maria viktigare än Jesus”. Meningen är inte att Maria skall överglänsa sin Son och öppna ett nytt och mer effektivt frälsningsverk. Hon är i stället ett eko, den genljudande rymd som frälsningen behöver. Vi behöver se vad det är att bli frälst. Vi behöver se att frälsningen inte gör oss till de halvt lamslagna individer som många icke kristna tror. Frälsningen aktiverar oss på djupet och gör oss till medverkande, naturligtvis på vår skapade nivå utifrån nådens gåva. Det kan sedan uttryckas på otaliga sätt.

Vi har den ställföreträdande aspekten. Thérèse av Lisieux (1873-1897) såg det som sin uppgift att få sitta vid de gudlösas bord. Hon förlorade känslan av tro just för att inifrån kunna leva sig in i de icke troendes situation. På det sättet fick hon medverka i frälsningsverket, något som inte bara är behagligt. Vi har en viss benägenhet att tro att nåd och frälsning bara skall vara något behagligt och kännas underbart. Men då är vi kvar på känslans nivå. Vi kan även få för oss att vi hela tiden måste göra någonting, att vi hela tiden måste försöka omvända folk t.ex. på bussen. Men vi måste också komma ihåg att det finns en risk att bli motvittnen.

När jag var i Rom talade man mycket om ordensdräkter. Man skulle alltid bära prästdräkt. Men en sak som de flesta var överens om var, att det vore bättre för många nunnor i Rom om de inte hade dräkter, eftersom de uppträdde med en hänsynslöshet utan like vid de påvliga audienserna. Det var bara vassa armbågar, att vara främst, som gällde.

Här ser vi att vittnesbördet alltid har två sidor. Ibland handlar det kanske bara om att sitta vid de gudlösa bord, att bara vara närvarande, utan att tala och säga så mycket. Det berör det fördolda livet. Orden kan också dölja. I vår tid upplever vi ofta, även bland många goda kristna, att orden har förlorat sin innebörd. Orden går liksom inte hem. Vi får då komma ihåg att Kristus också är det tystade Ordet, Lammet som är svarslöst. Det fördolda och utblottade ingår också i uppenbarelsen, i orden och sakramenten. Orden kan inte alltid säga oss något. Sakramenten kan inte alltid beröra oss på känslans nivå.

Om vi kan lära oss att använda den torra tonen, det utblottade, fattigdomen, det känslolösa eller, som det var för Thérèse av Lisieux, känslan av trons tomhet i vår dialog med Gud, då drar vi med oss så många andra. Redan i Salomos oden läser vi: "Öppna för mig den Helige Andes trappa så att jag med varje ton kan prisa dig, Herre." I vår tid är det kanske just torkan, tomheten, det avskalade som måste bli en ton i lovsången.

Charles Peguy (1873-1914) talar om den moderna människans blick så här: "Det är den slutgiltiga likgiltighetens blick, det eviga utslöcknandets blick, ja, i sista hand den glömskans blick där allt upplöses." För nutidsmänniskan är det ofta så att allt gör detsamma. Allt är nivellerat, tomt och likgiltigt. Hon försöker hektiskt fylla sin tid med tidsfördriv. Men allt blir ungefär lika tråkigt efter en tid. Något av detta ingår också i vår ton, i vår dialog med Gud. Det får inte förvåna oss om vi som inandas samma luft som alla andra också får erfara en känslomässig troskyla. Vi får tro att också det ingår i Kristi bruds svar till Brudgummen, att hon tar till sig troskylan på ett ställföreträdande sätt och gör den till lovsång.

Eckehart (1260-1328) skriver: "Tig därför och prata inte strunt om Gud, ty genom att du babblar om honom, ljuger du, du begår en synd. Men vill du nu vara utan synd och vara fullkomlig, så babbla inte om Gud!" Det är något man måste ta till sig, särskilt när man predikar. Orden kan lika mycket skymma som uppenbara. Därför behövs det ordentliga portioner av tyst, ordlös tillbedjan. Både i en reträtt, i en liturgi och i det vanliga livet måste ord och tystnad alternera. Tystnad och ord är aldrig motsatser. Vi behöver tystnad för att kunna svara Gud. Vi måste hämta andan, hämta kraft från Anden i tystnad, i den tystnad som Fadern är.

Därför är det ingen tillfällighet att man alltid har liknat bönen vid ord, tystnad och andning. Hela den process som finns i vår kropp är en slags avbild av det inomtrinitariska livet. Fadern uttalar sitt Ord. Ordet kommer ur tystnaden. Det återvänder i Anden. Det är denna innersta av alla livsprocesser som är kärnan i vårt liv. Genom ordet och sakramenten är vi delaktiga i det treeniga livet. Kärnan i det övernaturliga livet, i nådens liv, är att det inte bara är mänskligt liv som pulserar i Kyrkan, i den döpte, utan det är gudomligt liv, som vi ständigt får använda oss av. Vi är inte bara passiva skålar och kärl utan vi får verkligen använda det gudomliga livet.

Det är egentligen det vi alltid gör när vi ber. Bönen är inte bara mänsklig aktivitet utan det är Guds nåd i oss som förmår oss att be. Det är Gud som väcker oss. Det är likadant när vi öppnar Skriften. Vi läser alltid utifrån denna vår gudomliga delaktighet. Likadant är det när vi ser på våra medmänniskor och på skapelsen. Vi har fått denna värdighet som döpta, denna delaktighet i Guds inre liv. Det är bara det som gör oss i stånd att göra Guds vilja, att göra det

goda, att be. Allt är nåd. Men nåden får användas och måste användas. Det är så vi får fortsätta att leva dag efter dag, i reträtt och utan reträtt, det spelar inte så stor roll för det är egentligen samma kraftkälla som pulserar inom os. I allt vad vi är och gör är det Guds liv i oss som måste segra, som måste genomsyra oss, som måste ta oss i besittning mer och mer.

Vi avslutar med några ord av Origenes:

Låt oss tillbringa dag och natt i betraktelse. Låt oss framhärda i bönen och alltid vara vaksamma. Låt oss bedja Gud att han må värdigas ge oss kunskapen om den Heliga Skrift och att vi må omsätta den i handling för att förtjäna den andliga nåden upplysta av den Helige Andes lag i Kristus Jesus, vår Herre, till vilken äran och makten tillhör i evigheters evighet. Amen.